

INSTYTUT TURYSTYKI
ODDZIAŁ W POZNANIU

Turystyka-1988

(RAPORT Z BADAŃ PANELOWYCH)

do użytku służbowego

Poznań, marzec 1989

Autorzy raportu:

doc.dr hab. Stefan Bosincki - wstęp, pkt. 1, 2.1, 3, 4

mgr Tomasz Sajewski - pkt. 5, 6, 7.1

mgr Adam Worschler - pkt. 2.2, 7.2, 7.3

Redakcja opracowania: doc.dr hab. Stefan Bosincki

6643

EKB

INSTYTUT TURYSTYKI

Oddział w Poznaniu

CPDP-V.2.1:

"Badanie i analiza rynku turystycznego
metodą panelu gospodarstw domowych"

"TURYSTYKA - 88"

/Raport nr 2 z badań panelowych/

Autorzy: doc.dr hab. Stefan Bosiacki

mgr Tomasz Sajowski

mgr Adam Werachler

Raport wykonany w ramach badania realizowanego
w Centralnym Programie Badni Podstawowych 03.06
pt. "Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-
gospodarczego"

/do użytku służbowego/

Poznań - marzec 1989 r.

Spis treści

	str.
Wstęp	3
1. Ogólna charakterystyka badania panelowego pt. "Turystyka - 68"	3
2. Uczestnictwo ludności w wyjazdach wypoczynkowych w 1968 roku oraz czynniki je określające	6
2.1. Aktywność turystyczna mieszkańców miast w 1968 r.	6
2.1.1. Wyjazdy urlopowo-wakacyjne mieszkańców miast	7
2.1.2. Wyjazdy weekendowe	13
2.2. Aktywność turystyczna mieszkańców wsi w 1968 r.	16
2.2.1. Wyjazdy urlopowo-wakacyjne	16
2.2.1.1. Uczestnictwo ludności wiejskiej w wyjazdach	16
2.2.1.2. Przyczyny braku aktywności w zakresie wyjazdów urlopowo-wakacyjnych	18
2.2.1.3. Kierunki wyjazdów i formy wypoczynku urlopowo-wakacyjnego	21
2.2.1.4. Przeciążki skłaniające do wyjazdów urlopowo-wakacyjnych	22
2.2.2. Wyjazdy weekendowe	23
3. Obciążenie budżetów gospodarstw domowych kosztami uczestnictwa w turystyce	25
4. Poziom i struktura wydatków urlopowo-wakacyjnych w 1968 roku	27
5. Zakładowe fundusze socjalne jako źródło finansowania uczestnictwa w turystyce w 1968 roku	30
5.1. Korzystanie z z.f.s. w 1968 roku	30
5.2. Wysokość dofinansowania uczestnictwa w turystyce ze środków zakładowych funduszy socjalnych	32
5.3. Ocena aktualnej roli z.f.s. w finansowaniu uczestnictwa w turystyce	32
6. Ocena poziomu cen usług turystycznych w 1968 roku	34
7. Ocena jakości usług turystycznych w 1968 roku	36
7.1. Ocena jakości usług wczasowych	36
7.2. Ocena jakości usług świadczonych przez przedsiębiorstwa turystyczne	37
7.3. Ocena jakości usług hotelarskich	38
Załącznik	40

WSTĘP

Zdając sobie sprawę z niedoskonałości i niedostatków aktualnego systemu informacji o rynku turystycznym oraz z konieczności wdrażania nowych, bardziej efektywnych metod i technik badawczych, w ostatnim kwartale 1986 roku przystąpiono w poznańskim Oddziale Instytutu Turystyki do tworzenia ogólnopolskiego panelu gospodarstw domowych, który został uruchomiony w I kwartale 1986 roku w ramach Centralnego Programu Badań Podstawowych 08.06 pt: "Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego".

Dotychczas zrealizowano w panelu trzy badania ankietowe dotyczące najistotniejszych problemów rynku turystycznego, zwłaszcza zaś dwóch jego elementów: popytu oraz cen.

Wyniki badań panelowych pt: "Turystyka - 86" /BP-1/ oraz pt: "Wyjazdy turystyczno-wypoczynkowe w 1987 r." /ankieta BP-2/, zrealizowanych w latach 1986-1987, przedstawiono w pierwszym raporcie z badań, przygotowanym i rozpowszechnionym w czerwcu 1988 roku¹.

Niniejszy raport zawiera niektóre, najistotniejsze wyniki kolejnego badania ankietowego pt: "Turystyka - 88" przeprowadzonego w IV kwartale 1988 roku a dotyczącego między innymi:

- uczestnictwa ludności w wyjazdach wypoczynkowych /7 dniowych, dłuższych/,
- przyczyn nieuczestniczenia w wypoczynku,
- stopnia obciążenia budżetów rodzinnych kosztami uczestnictwa w turystyce,
- poziomu i struktury wydatków urlopowo-wakacyjnych,
- korzystania przez ludność z pomocy finansowej zakładów pracy przy organizacji wypoczynku,
- motywów wyboru oraz preferowanych form wypoczynku,
- oceny społecznej poziomu cen usług turystycznych,
- częstotliwości wyjazdów weekendowych.

Wymienione zagadnienia stanowiły kontynuację tematyczną badań zrealizowanych w latach poprzednich, natomiast w kwestionariuszu ankietowym BP-3 wprowadzono specjalny dodatek dotyczący poziomu cen i jakości usług wczasowych, gastronomicznych oraz hotelarskich - por. załącznik Nr 1.

Autorzy raportu zwracają uwagę, iż zawiera on tylko niektóre, wybrane wyniki badania panelowego pt: "Turystyka - 88". Zainteresowani bardziej szczegółowymi informacjami mogą uzyskać je bezpośrednio u organizatora badań - w Instytucie Turystyki Oddział w Poznaniu.

1. Ogólna charakterystyka badania panelowego pt: "Turystyka - 88".

Badanie ankietowe pt: "Turystyka - 88" przeprowadzone zostało w IV kwartale 1988 roku w formie wywiadów bezpośrednich, w gospodarstwach domowych wchodzących w skład tzw. próby podstawowej, czyli obejmującej 2000 gospodarstw.

Przed przystąpieniem do badania właściwego przeprowadzono badanie pilotażowe wśród kilkudziesięciu gospodarstw domowych z terenu miasta Poznania, mające na celu weryfikację kwestionariusza ankietowego BP-3 oraz instrukcji dla ankietera. Pilotaż zrealizowany w czerwcu i lipcu 1988 roku umożliwił wprowadzenie korekt do ankiety oraz wspomnianej instrukcji dla ankietera.

Badania terenowe realizowano w IV kwartale 1988r., ankieterami byli poza pracownikami Instytutu Turystyki, studenci, pracownicy urzędów statystycznych, emeryci i renciści oraz pracownicy urzędów gminnych. Najczęściej ankieterami były osoby, które w latach 1986-1987 przeprowadzały już wywiady bezpośrednie w panelowych gospodarstwach domowych. Zapewniło to

¹ Por. Turystyka - 86-87" /raport z badań panelowych/ Poznań - czerwiec 1988, Instytut Turystyki Oddział w Poznaniu /maszynopis powielony/ ss. 53 + aneks

Tabela nr 1

Ogólna charakterystyka gospodarstw domowych uczestniczących w badaniu
panelowym pt : "Turystyka - 88"

Lp.	Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe :				O g ó ł n e	
		miejskie		wiejskie		lb	%
		lb	%	lb	%		
1.	Liczba osób w gospodarstwie domowym:						
	- 1 osoba	161	11,4	35	6,4	196	10,0
	- 2 osoby	312	22,0	109	20,0	421	21,5
	- 3 osoby	369	26,0	87	16,0	456	23,3
	- 4 osoby	442	31,2	154	28,3	596	30,4
	- 5 osób	103	7,3	90	16,5	193	9,8
	- 6 osób i więcej	30	2,1	69	12,8	99	5,0
2.	Wiek respondentów /w latach/						
	- poniżej 16	1066	24,5	539	26,6	1605	25,1
	- 16 - 19	266	6,1	154	7,6	420	6,6
	- 20 - 24	269	6,2	160	7,9	429	6,7
	- 25 - 29	270	6,2	142	7,0	412	6,5
	- 30 - 34	365	8,4	157	7,8	522	8,2
	- 35 - 39	474	10,9	164	8,1	638	10,0
	- 40 - 49	704	16,2	247	12,2	951	14,9
	- 50 - 59	506	11,6	231	11,4	737	11,5
	- 60 - 64	206	4,7	105	5,2	311	4,9
	- 65 i więcej lat	231	5,3	126	6,2	357	5,6
3.	Wykształcenie badanych osób:						
	- niepełne podstawowe	101	2,3	73	3,6	174	2,7
	- podstawowe	613	14,1	509	25,1	1122	18,5
	- zasadnicze zawodowe	695	16,0	423	20,9	1118	17,5
	- średnie	1361	31,2	360	18,2	1720	27,1
	- wyższe	600	13,8	77	3,8	677	10,6
	- brak danych /uczniowie szkół podstawowych/	987	22,6	514	25,4	1501	23,5
4.	Zawód respondenta:						
	- robotnik niewykwalif.	49	1,1	57	2,8	106	1,7
	- robotnik wykwalifikow.	644	14,8	338	16,7	982	15,4
	- rzemieślnik na własnym rozrachunku	105	2,4	18	0,9	123	1,9
	- rolnik	27	0,6	294	14,5	321	5,0
	- prac.inżynieryjno-te-chniczny	485	11,1	72	3,6	557	8,7
	- nauczyciel	179	4,1	66	3,3	245	3,8
	- wolny zawód np.adwokat	100	2,3	9	0,4	109	1,7
	- urzędnik, prac.admin.	470	10,8	104	5,1	574	9,0
	- emeryt, rencista	508	11,7	208	10,3	716	11,2
	- gospodyni domowa, nie pracująca	176	4,0	118	5,8	294	4,6
	- student	123	2,8	19	0,9	142	2,2
	- uczeń szkoły średniej, podstawowej	841	19,3	400	19,8	1241	19,4
	- inne zawody	650	14,9	322	15,9	972	15,2
5.	Dochody miesięczne gospodarstwa domowego /w zł na osobę/						
	- do 5000	9	0,6	17	3,1	26	1,3
	- 5001 - 6000	4	0,3	15	2,3	19	1,0
	- 6001 - 8000	7	0,5	22	4,0	29	1,5
	- 8001 - 10000	28	2,0	24	4,4	52	2,7
	- 10001 - 12000	40	2,8	40	8,5	80	4,4
	- 12001 - 14000	35	2,5	51	9,4	86	4,1
	- 14001 - 16000	88	6,2	57	10,5	145	7,4
	- 16001 - 18000	92	6,5	40	7,4	132	6,7
	- 18001 - 20000	167	11,8	72	13,2	239	12,2
	- 20000 i więcej	947	66,8	200	36,8	1147	58,4

Źródło: Obliczenia S. Bosiackiego na podstawie wyników badania ankietowego pt: "Turystyka - 88".

stosunkowo dużą sprawność badań i ich terminowe zakończenie.

Zgodnie z przyjętymi założeniami, badanie pt: "Turystyka - 88" realizowane było wyłącznie na próbie podstawowej, przy czym w przypadku rezygnacji respondenta z udziału w badaniu, ankieter zobowiązany był przeprowadzić wywiad w gospodarstwie domowym znajdującym się na liście rezerwowej /próba rezerwowa/.

Ostatecznie badaniem pt: "Turystyka - 88" objęto 1961 panelowych gospodarstw domowych, z tego 1800 stanowiły gospodarstwa tworzące próbę podstawową a 161 wchodzące w skład próby rezerwowej. Te ostatnie gospodarstwa zostały włączone do panelu w miejsce tych, które odmówiły udziału w dalszych badaniach lub tych, które z przyczyn obiektywnych /np. wyjazdu/ nie mogły brać udziału w ankietyzacji. Jak wynika z przytoczonych liczb w stosunku do zaplanowanej 2000-nej populacji panelowej badanie pt: "Turystyka - 88" objęło ostatecznie 98 % próby. W 2 % gospodarstw domowych, zlokalizowanych w gminach województwa katowickiego, nie udało się przeprowadzić wywiadów bezpośrednich.

Badaniem pt: "Turystyka - 88" objęto gospodarstwa domowe miejskie i wiejskie, o różnej strukturze demograficznej, społeczno-zawodowej, o różnym statusie materialnym i o zróżnicowanych warunkach mieszkaniowych - por. tab. 1.

Uzyskane wyniki pozwalają na formułowanie pewnych uogólnień ogólnokrajowych, w szczególności zaś w zakresie aktualnego modelu wypoczynku społeczeństwa polskiego.

Kwestionariusz ankietowy BP-3 będący podstawą badania pt: "Turystyka - 88" składał się z kilku wzajemnie uzupełniających się części.

Pierwsza część ankiety dotyczyła uczestnictwa członków badanych gospodarstw domowych w wyjazdach wypoczynkowych, trwających co najmniej 7 dni, z określeniem formy i kierunków wyjazdów, okresu wyjazdu i czasu jego trwania. W tej części ankiety starano się określić przyczyny rezygnacji ludności z udziału w wypoczynku.

Część druga kwestionariusza zawierała pytania dotyczące ekonomicznej strony uczestnictwa w turystyce. Znalazły się w niej pytania dotyczące: stopnia obciążenia budżetów gospodarstw domowych kosztami wypoczynku, poziomu i struktury wydatków turystycznych, korzystania z środków zakładowych funduszy socjalnych, roli tychże funduszy w finansowaniu uczestnictwa w turystyce itp.

W kolejnej części zawarto pytania odnoszące się do preferencji konsumpcyjnych, między innymi pytano respondentów o motywy wyboru określonych form wypoczynku a także o formy preferowane.

W specjalnym dodatku do ankiety zasadniczej - por. załącznik nr 1 w aneksie - starano się uzyskać opinie respondentów o poziomie cen usług turystycznych oraz ich jakości. Wyodrębniono cztery grupy usług: świadczone przez biura turystyczne, wczasowe, gastronomiczne i hotelarskie, których oceny zawarto w poszczególnych pytaniach.

Podobnie jak w poprzednich badaniach panelowych, również w ankiecie BP-3 osobną jej część przeznaczono na tzw. metryczkę respondenta. W odróżnieniu od lat poprzednich w badaniu w 1988 roku rozszerzono tę część ankiety o pytania dotyczące standardu mieszkaniowego badanych gospodarstw domowych, co pozwoli na pełniejszą analizę reprezentatywności uzyskiwanych wyników.

2. Uczestnictwo ludności w wyjazdach wypoczynkowych w 1988 roku oraz czynniki je określające

W odróżnieniu od większości przeprowadzonych dotąd badań ankietowych dotyczących rynku turystycznego, prowadzone w Instytucie Turystyki badania panelowe odnoszą się do gospodarstwa domowego jako całości, a nie do pojedynczego konsumenta - turysty.

Oczywiście można byłoby dokonać sztucznego, statystycznego podziału gospodarstwa domowego na jego elementy składowe /osoby/ i analizować procesy rynkowe przez pryzmat pojedynczego konsumenta. Ale takie podejście niejako z góry jest błędne. Trzeba bowiem pamiętać, iż konsumpcja turystyczna odbywa się właśnie w ramach gospodarstwa domowego, w granicach środków i zasobów materialnych będących w jego dyspozycji, w warunkach stałego procesu godzenia interesów konsumpcyjnych jednostek z interesem gospodarstwa jako całości.

Jak słusznie się podkreśla, "obszary ściśle osobistych standardów jednostki i standardów postrzeganych w kontekście gospodarstwa domowego /rodziny/ są tak ze sobą powiązane, że z pewnego punktu widzenia gospodarstwo domowe może być uważane za rodzaj rozszerzonej osobowości jednostki"¹. Odnosi się to również do potrzeb turystyczno-wypoczynkowych. Trudno sobie wyobrazić, by ktoś decydował się na uczestnictwo w turystyce i poniesienie w związku z tym określonych wydatków bez uwzględnienia potrzeb pozostałych członków rodziny /gospodarstwa domowego/. Oczywiście sytuacja taka może się zdarzyć, ale będzie miała charakter incydentalny. Najczęściej zarówno udział w turystyce, jak i wysokość środków finansowych przeznaczonych na ten cel są wynikiem decyzji gospodarstwa domowego jako całości.

Można zatem powiedzieć, że także w sferze turystyki gospodarstwo domowe jest podstawową mikrojednostką ekonomiczną, która w celu zaspokojenia różnorodnych potrzeb turystycznych swoich członków realizuje wiele działań i przedsięwzięć, składających się zarówno na organizację wypoczynku, jak i faktyczną konsumpcję turystyczną. Nie zmienia takiego osądu fakt finansowania pewnej części konsumpcji turystycznej ze środków społecznych, większość bowiem z tych środków jest adresowana właśnie do gospodarstw domowych i ostatecznie stają się one źródłem finansowania potrzeb turystyczno-wypoczynkowych członków tych gospodarstw.

W omawianych badaniach panelowych przyjęto właśnie gospodarstwo domowe jako podstawowy obiekt obserwacji. Spowodowane to było przekonaniem o możliwości realizacji dwóch celów: spojrzenia na gospodarstwo domowe z możliwie bliskiej perspektywy /cel pierwszy - mikro/, aby w ten sposób można było dostrzec problemy występujące na rynku turystycznym /cel drugi - makro/.

2.1. Aktywność turystyczna mieszkańców miast w 1988 r.

Dotychczasowe badania nad uczestnictwem ludności w turystyce i wypoczynku, w tym także badania panelowe wykonane w okresie 1986-1987, wykazują, iż podstawową grupą uczestników turystyki są w dalszym ciągu mieszkańcy miast. Na przykład badania zrealizowane w 1986 roku przez Główny Urząd Statystyczny wykazały, iż w długoterminowych wyjazdach turystycznych /7-dniowych i dłuższych/ wzięło udział blisko 33% ankietowanych mieszkańców ośrodków miejskich i jedynie około 9% mieszkańców wsi².

¹ Por. S. Nowak: System wartości społeczeństwa polskiego. Warszawa 1979, s. 3, masz. pow..

² Por. Uczestnictwo w turystyce ludności Polski w 1986 r. Warszawa 1987. Główny Urząd Statystyczny /Statystyka Polski - Materiały Statystyczne, nr 46/, s. 17.

Znaczną rozpiętość stopnia aktywności turystycznej wymienionych dwóch grup ludności potwierdzają także wyniki innych badań empirycznych.

Przyjrzyjmy się zatem, jak wygląda aktualny stopień aktywności turystycznej mieszkańców miast. Nasze rozważania oparte będą na wynikach badania panelowego pt. "Turystyka -88",

2.1.1. Wyjazdy urlopowo-wakacyjne mieszkańców miast

Urzeczywistnieniem konstytucyjnego prawa do wypoczynku są wszelkiego rodzaju wyjazdy wypoczynkowe, trwające minimum 7 dni; realizowane w okresie urlopu lub wakacji. Rozwojowi tych form wypoczynku turystycznego od pierwszych lat powojennych sprzyjała działalność wyspecjalizowanych jednostek turystycznych /FWP, PP "Orbis"/, zakładowej i związkowej bazy czasowo-wypoczynkowej itp. W pierwszych latach wyjazdami turystycznymi starano się w pierwszej kolejności objąć grupy społecznie nie mające jeszcze wyrobionych nawyków i tradycji racjonalnego wypoczynku poza miejscem stałego zamieszkania, a równocześnie będące w relatywnie gorszej sytuacji materialnej. Współcześnie sytuacja jest nieco inna, do uczestnictwa w wyjazdach wypoczynkowych nie trzeba przekonywać, natomiast nadal problemem dla wielu rodzin są koszty tego typu wyjazdów.

Jak już uprzednio zaznaczyliśmy, gros uczestników turystyki urlopowo-wakacyjnej stanowią mieszkańcy miast.

Tabela 2

Uczestnictwo mieszkańców miast w wyjazdach wypoczynkowych /7-dniowych i dłuższych/ w latach 1986-1988.

Lp	Stopień aktywności turystycznej gospodarstwa domowego	Uczestnictwo gospodarstw domowych w wyjazdach wypoczynkowych w latach:		
		1986	1987	1988
1.	Gospodarstwa, w których nikt nie wyjechał na urlop, wakacje	12,3	36,7	41,3
2.	Gospodarstwa, w których wyjechały tylko dzieci	7,6	5,6	5,0
3.	Gospodarstwa, w których wyjechali niektórzy jego członkowie	17,0	11,6	15,5
4.	Gospodarstwa, w których na urlop, wakacje wyjechali wszyscy	63,0	46,1	33,2

Źródło: Obliczenia własne S. Dosiackiego na podstawie wyników badań panelowych z lat 1986-88

Jak wynika z danych panelowych z lat 1986-1988, obserwuje się wyraźny spadek uczestnictwa mieszkańców miast w turystyce urlopowo-wakacyjnej. Świadczy o tym również bardzo szybko i wyraźnie odsetek rodzin, w których w wyjazdach wypoczynkowych nie uczestniczy nikt. Generalnie rzecz biorąc, należy stwierdzić, iż coraz więcej polskich rodzin staje się biernymi turystycznie. Przyczyny tego zjawiska są wielorakie, ale jedna zasadnicza przewija się w większości wypowiedzi respondentów. Są to ograniczenia natury finansowej. Inflacyjny wzrost kosztów utrzymania, jaki obserwujemy w ostatnich latach, stanowi dla większości rodzin poważny problem, zmuszający do ograniczania wydatków mniej istotnych, w tym także na turystykę i wypoczynek. Z badań wynika, że w przypadku pogorszenia się sytuacji materialnej gospodarstwa większość respondentów deklaruje dokonanie oszczędności właśnie w wydatkach na

turystykę. W sondażu rynkowym zrealizowanym w 1988 roku przez Instytut Rynku Wewnętrznego i Konsumpcji, aż 51% ankietowanych rodzin zadeklarowało taki zamiar¹. Negatywnym zjawiskiem jest także to, iż w warunkach kryzysu gospodarstwa domowe ograniczając uczestnictwo swoich członków w turystyce czynią to bardzo często kosztem wypoczynku dzieci, podejmując decyzję o niewysyłaniu ich na kolonie, obozy itp. Należy przeciwdziałać tego rodzaju praktykom /między innymi poprzez finansowanie w pierwszej kolejności wypoczynku dzieci i młodzieży z zakładowych funduszy socjalnych/, jeśli chcemy kształtować nawyki aktywnego wypoczynku wśród najmłodszego pokolenia, po to by w rezultacie mieć społeczeństwo zdrowe, mogące sprostać wymogom przyszłości.

Badania panelowe wykazują, iż stopień aktywności turystycznej jest zróżnicowany w zależności od przynależności do określonej grupy społeczno-zawodowej, struktury demograficznej rodziny, czy wreszcie od sytuacji materialnej gospodarstwa.

W 1988 roku, podobnie jak w latach poprzednich, najwyższą aktywność w zakresie wyjazdów wypoczynkowych /7-dniowych i dłuższych/ odnotowano wśród respondentów z wyższym i średnim wykształceniem. Świadczy o tym poniższe dane:

Poziom wykształcenia "głowy" gospodarstwa domowego:	Odsetek gospodarstw:	
	w których nikt nie wyjechał	w których wszyscy wyjechali
- niepełne podstawowe	31,3	9,1
- podstawowe	67,1	13,5
- zasadniczo zawodowe	50,1	13,7
- średnie	36,4	16,5
- wyższe	24,3	13,3

Najczęściej w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych uczestniczyli w 1988 roku rodziny: pracowników inżynieryjno-technicznych, nauczycieli, przedstawicieli innych zawodów /oficerowie i podoficerowie WP, MO itp./, przedstawicieli wolnych zawodów, urzędników oraz rzemieślników.

Najrzadziej w 1988 roku wyjeżdżali na wypoczynek urlopowo-wakacyjny: emeryci i renciści /67% nie wyjeżdżało w ogóle/, robotnicy niewykwalifikowani /75% nie wyjeżdżało/, robotnicy wykwalifikowani /48%/.

Należy podkreślić, iż sytuacja taka utrzymuje się już od wielu lat, a co gorsze odsetek rodzin nie biorących udziału w wyjazdach z roku na rok się zwiększa.

Zo względu na stale rosnące koszty wyjazdów turystycznych szczególnie trudna staje się w tym zakresie sytuacja gospodarstw domowych o najniższych miesięcznych dochodach /w przeliczeniu na 1 osobę/. Wskazują na to dane obrazujące stopień aktywności turystycznej /mierzonej odsetkiem gospodarstw biorących udział w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych/ poszczególnych grup dochodowych gospodarstw domowych. W 1988 roku wynosił on odpowiednio:

Grupa dochodowa gospodarstwa domowego /w zł na 1 osobę miesięcznie/	Odsetek gospodarstw uczestniczących w wyjazdach
do 10000	34,1
10001 - 14000	37,3
14001 - 18000	52,6
18001 i więcej	62,1

¹ H. Strzelecka: Gospodarstwo domowe a kryzys. Przedsiębiorstwo i Rynek. 1984 nr 1, s. 53.

Względy finansowe coraz częściej i silniej oddziałują na podejmowanie decyzji o uczestnictwie w turystyce urlopowo-wakacyjnej, a także na poziom i strukturę wydatków z tym związanych.

Z uzyskanych wyników ankiety pt. "Turystyka - 88" widać wyraźnie, iż bariera finansowa jest najistotniejszą przyczyną rezygnacji z uczestnictwa w turystyce. Ponad 39% respondentów, którzy nie wyjechali w 1988 roku na wypoczynek, motywował ten fakt względami finansowymi. Dla porównania w 1987 roku odsetek odpowiedzi wskazujących na tę właśnie przyczynę wynosił około 37%.

Należy zauważyć, iż z roku na rok rośnie odsetek rodzin wskazujących na ograniczenia finansowe jako podstawową przyczynę rezygnacji z wyjazdu na wypoczynek. Świadczy o tym kilkunastolrotnie dane obrazujące odsetek odpowiedzi mieszkańców miast wskazujących na względy finansowe jako najistotniejszą przyczynę rezygnacji z uczestnictwa w turystyce:

w 1978 r. - 19% odpowiedzi	w 1985 r. - 34% odpowiedzi
w 1979 r. - 23% odpowiedzi	w 1986 r. - 40,6% odpowiedzi
w 1982 r. - 32% odpowiedzi	w 1987 r. - 36,4% odpowiedzi
w 1983 r. - 29% odpowiedzi	w 1988 r. - 39,7% odpowiedzi ¹ .

Należy zaznaczyć, iż mimo potęgających się trudności finansowych, niewiele jest mieszkańców miast, którzy nie odczuwają w ogóle potrzeby turystycznego wypoczynku. W 1988 roku na brak potrzeby wypoczynku poza miejscem stałego zamieszkania wskazywało 3,1% ankietowanych respondentów - por. tab. 3.

Tabela 3

Przyczyny rezygnacji mieszkańców miast z uczestnictwa w wyjazdach wypoczynkowych /7-dniowych i dłuższych/ w latach 1986 - 1988.

Przyczyny rezygnacji z uczestnictwa w turystyce	Odpowiedzi respondentów /w %/ w latach:		
	1986	1987	1988
Względy finansowe	39,7	36,4	40,6
Konieczność opieki nad domem, rodziną	13,5	16,3	14,3
Prace remontowe w mieszkaniu, np. malowanie	7,3	5,9	12,5
Konieczność podjęcia dodatkowej pracy zarobkowej w okresie urlopu, wakacji	3,0	2,6	3,7
Nie otrzymałem /-am/ skierowania na wczasy	3,1	5,2	3,0
Nie miał kto zorganizować wypoczynku	3,1	4,4	2,6
Brak urlopu	5,2	4,3	6,0
Podeszły wiek, choroba	10,2	10,7	4,1
Nie lubię wyjeżdżać z domu	3,1	4,1	2,6
Inne przyczyny	11,3	10,1	5,1

Źródło: Obliczenia własne S. Dosiackiego na podstawie wyników badań panelowych wykonanych w okresie 1986-1988.

¹ Dane dla lat 1978-1982 na podstawie wyników badań Ośrodka Badania Opinii Publicznej i Studiów Programowych Polskiego Radia i Telewizji - por. Wypoczynek urlopowy /materiały z plenum GKT z dnia 25.11.1982 r., Warszawa 1983; dane dla lat 1983-1985 - por. R. Berlińska-Balikowska, S. Dosiacki, H. Hajewska: Wyjazdy turystyczne ludności Polski w 1985 r. i związane z nimi wydatki. Warszawa 1987, Instytut Turystyki, s.15; dane dla lat 1986-1988 - wyniki badań panelowych realizowanych przez Instytut Turystyki Oddział w Poznaniu.

Wspomniane już uprzednio ograniczenia finansowe nie dotyczą w jednakowym stopniu poszczególnych rodzin. Wyniki badań panelowych wskazują, iż najczęściej ograniczenia finansowe stanowią bariery dla rodzin emerytów, rencistów oraz robotników. Są to przede wszystkim gospodarstwa domowe, których "głowa" legitymuje się podstawowym lub zasadniczym zawodem w poziomie wykształcenia i jednocześnie o relatywnie niskich dochodach /do 10000 zł miesięcznie na 1 osobę/.

Przeprowadzone w 1986 r. badanie panelowe potwierdziło obserwowane od kilku lat zjawisko rosnącej popularności wśród mieszkańców miast wypoczynku organizowanego indywidualnie. Wyjazdy tego rodzaju stanowiły w omawianym roku 59,5 ogółu wyjazdów wypoczynkowych, gdy jeszcze w 1987 r. - 47%.

Analizując informacje przytoczone w tabeli 4 należy zwrócić uwagę, iż od wielu już lat mamy do czynienia z ukształtowanym, w pewnym sensie stabilnym modelem wypoczynku mieszkańców miast¹. Największą popularnością wśród tej części społeczeństwa polskiego cieszą się wyjazdy: na wczasy w ośrodkach zakładowych, na wypoczynek do rodziny, znajomych /najczęściej na wsi/ oraz na różnego rodzaju formy wypoczynku organizowanego indywidualnie /np. wczasy campingowe, wędrowki pieszo, rowerowe itp./.

Tabela 4

Formy wyjazdów wypoczynkowych /7-dniowych i dłuższych/ mieszkańców miast w latach 1987-1988

lp.	Formy wyjazdów	Lata:	
		1987	1988
1.	Wczasy FWP	2,3	4,5
2.	Wczasy w zakładowych ośrodkach wypoczynkowych	30,4	23,8
3.	Wędrownie, stałe obozy turystyczne organizowane przez zakłady pracy, szkoły itp.	6,7	6,4
4.	Wyjazdy do rodziny, znajomych	22,8	25,7
5.	Wczasy organizowane samodzielnie	20,0	20,0
6.	Wyjazdy zagraniczne	14,4	16,0
7.	Wczasy leczniczo i sanatoryjno	2,1	1,9
8.	Inne formy	1,3	1,7
O g ó ł e m		100,0	100,0

Źródło: Jak w tabeli 2.

Bardzo interesującym zjawiskiem jest rosnący udział wyjazdów zagranicznych w ogólnej liczbie wyjazdów wypoczynkowych. Jest to wzrost bardzo znaczący. Na przykład jeszcze w 1985 roku szacowano, iż wyjazdy zagraniczne /indywidualne oraz organizowane/ stanowiły około 7% wszystkich turystycznych wyjazdów długoterminowych /7-dniowych i dłuższych/ w ciągu roku², gdy już w 1988 roku - 16%. Większość tych wyjazdów nie ma charakteru ściśle turystycznego

¹ Por. S. Bosincki: Konsumpcja dóbr i usług turystycznych w gospodarstwach domowych, Warszawa 1987. Instytut Turystyki, s.157.

² Por. S. Bosincki: Konsumpcja dóbr i usług turystycznych w gospodarstwach domowych, op.cit., s.157.

lecz są to wojaże handlowe oraz w poszukiwaniu sezonowej pracy zarobkowej. W wyjazdach zagranicznych uczestniczą przede wszystkim ludzie młodzi, w wieku do 30 lat; pewna część spośród nich nie powraca do kraju.

Biorąc pod uwagę wprowadzone zmiany w polityce paszportowej, w najbliższym czasie spodziewać się można dalszego, dynamicznego wzrostu uczestnictwa ludności w wyjazdowej turystyce zagranicznej. Pewnym ograniczeniem mogą być w tym zakresie wprowadzone przez wiele krajów zaostrzone przepisy celne i wizowe.

Kolejnym zagadnieniem, które uwzględniono w analizie wyjazdów urlopowo-wakacyjnych mieszkańców miast w 1988 roku, to kwestia kierunków tych wyjazdów. Blisko 1/4 ogółu wyjazdów urlopowo-wakacyjnych w 1988 roku stanowiły wyjazdy na wypocznik nad morze, 18% wyjazdy na wypocznik do miejscowości podgórskich i górskich, 19,3% do miejscowości położonych nad jeziorami. Blisko 15% ogółu wyjazdów, to wyjazdy do rodziny, znajomych zamieszkałych na wsi, około 8% wyjazdy tego rodzaju, ale do krewnych, znajomych w miastach.

Większość wyjazdów urlopowo-wakacyjnych mieszkańców miast w 1988 roku stanowiły wyjazdy kilkunastodniowe, najczęściej 14-dniowe. Wyjazdy tego rodzaju stanowiły w omawianym roku 55% wszystkich wyjazdów mieszkańców miast. 16,7% stanowiły wyjazdy trwające od 15 do 21 dni, a 13,4% wypocznik co najmniej miesięczny. Stosunkowo nieliczne były wyjazdy 7-dniowe /11,4%/ oraz trwające od 8 do 10 dni /7,2%. W 1988 roku średni czas trwania wyjazdu urlopowo-wakacyjnego mieszkańców miast wynosił - 17,3 dnia.

Zgodnie z wieloletnią tradycją wyjazdy urlopowo-wakacyjne mieszkańców miast koncentrują się w miesiącach letnich, głównie w lipcu i sierpniu. W lipcu realizowanych jest ponad 49% ogółu wyjazdów, w sierpniu 34%. Na miesiąc czerwiec przypada około 9% wszystkich wyjazdów. W miesiącach od stycznia do maja realizowanych jest 3,8% ogółu wyjazdów mieszkańców miast, zaś w IV kwartale niewiele ponad 4%. Jak z powyższego wyliczenia wynika, nadal preferowanymi miesiącami wypoczynku są dwa miesiące letnie: lipiec i sierpień, co sprawia, iż baza turystyczno-wypoczynkowa w tym okresie jest przeciążona, natomiast w pozostałych miesiącach jest wykorzystywana częściowo.

Należy w związku z powyższym ponownie przypomnieć postulowaną od wielu już lat konieczność różnicowania terminów rozpoczynania i kończenia letnich wakacji dla dzieci i młodzieży. Wprowadzenie takich rozwiązań w praktyce, czego domaga się od wielu lat gospodarka turystyczna, umożliwiłoby bardziej racjonalne i efektywne wykorzystanie potencjału wypoczynkowego w naszym kraju. W okresie reformowania naszego życia społecznego i gospodarczego warto również wprowadzić to być może drobne, ale bardzo istotne zmiany.

W literaturze z zakresu ekonomiki konsumpcji, a także w niektórych opracowaniach dotyczących rynku turystycznego wyodrębnia się, poza czynnikami demograficzno-społecznymi, ekonomicznymi i przestrzennymi, grupę determinant psychologicznych, wywierających wyraźny, acz niewymierny wpływ na zachowania konsumentów w sferze spożycia¹.

Wśród różnorodnych czynników o charakterze psychologicznym bardzo istotną rolę odgrywają motyw, oczekiwania i aspiracje konsumpcyjne. Niektórzy autorzy określają rolę tych

¹ Por. między innymi Z. Krasieński, J. Piasny, H. Szulco: *Ekonomika konsumpcji*, PWE, Warszawa 1984, s. 209-212; J. Gieźgała: *Turystyka w gospodarce narodowej*, PWE, Warszawa 1969, s. 155 i nast.; S. Bosiański: *Konsumpcja dóbr i usług turystycznych w gospodarstwach domowych*, op. cit., s. 186-192.

czynników w sferze spożycia jako interwencyjną, a same te czynniki jako determinanty interwencyjne, które określają zarówno sposób zachowania się konsumenta na rynku, jak i charakter podejmowanych decyzji¹.

W badaniu panelowym przeprowadzonym w 1988 roku respondentom zadano pytanie: "jeśli wyjeżdżaliście Państwo w tym roku na urlop, wakacje, to co braliście Państwo pod uwagę?". Motywy, jakimi kierowali się respondenci przy wyborze określonych form wypoczynku, były następujące /w kolejności ważności/:

- odmienność gwarantowana przez tę formę wypoczynku w stosunku do codziennego życia	- 32,6% odpowiedzi
- atrakcyjność formy wypoczynku	- 29,6% "
- korzystałem już z tej formy wypoczynku, bardzo mi odpowiadała	- 10,8% "
- cena skierowania	- 9,0% "
- jakość oferowanych usług	- 6,1% "
- inne względy /np. możliwość realizacji innych, pozaturystycznych celów/	- 11,9% "

Jak z powyższego zestawienia wynika, w momencie, kiedy podjęta została już decyzja o uczestnictwie w wyjeździe na urlop, wakacje - względy finansowe zaczynają odgrywać już znacznie mniejszą rolę, natomiast najistotniejsze stają się przesłanki określone dość często wspólnym mianem "motyw migracji", wyjaśniające potrzebę zmiany miejsca pobytu np. chęcią choćby chwilowej zmiany codzienności, poznania świata itp.

Istotny wpływ na wybór danej formy wypoczynku wywierają nawyki konsumpcyjne, oparte na doświadczeniu gospodarstw domowych lub pojedynczych członków tychże w sferze wypoczynku. Na przykład pozytywno doświadczenia z kolejnych corocznych wyjazdów wypoczynkowych skłaniają członków gospodarstw domowych do korzystania w następnych latach z form wypoczynku sprawdzonych, gwarantujących oczekiwany i pożądaný standard. Natomiast doświadczenia negatywne stanowią z reguły przesłankę do rezygnacji z uczestnictwa w takich "uciążliwych" formach wypoczynku. Informacje uzyskane w 1988 roku w pełni potwierdzają powyższe opinie.

Trudny do oszacowania wpływ na poziom i strukturę konsumpcji turystycznej /głównie w ujęciu przyszłościowym/ wywierają oczekiwania i aspiracje turystyczne mieszkańców miast, będąco subiektywną wizją ich modelu wypoczynku. Konsumentom dążyć z reguły do realizacji zamierzonego modelu wypoczynku, ale najczęściej im się to z różnych względów nie udaje. Stąd też istotne różnice między modelem wypoczynku rzeczywistym, a modelem pożądanym.

Potwierdzają to zjawisko wyniki omawianych badań, obrazujące preferencje wypoczynkowe badanych osób - por. tab. .

Wśród poświadczanych form wypoczynku urlopowo-wakacyjnego mieszkańcy miast wymieniają najczęściej wyjazdy zagranicę, które mniej więcej od 1980 roku cieszą się coraz większą popularnością; niestety nie zawsze wynika ona z motywów turystycznego poznania świata. Także formy wypoczynku we własnej bazie wypoczynkowej /domki letniskowe, przyczepa campingowa/ lokują się wysoko w hierarchii form preferowanych przez mieszkańców miast.

¹ A. Modoly: Badanie i planowanie warunków życia w Ekonomice i społeczne problemy spożycia. Ossolineum, Warszawa-Wrocław 1976, s.21.

Tabela 5

Preferowane przez mieszkańców miast formy wypoczynku urlopowo-wakacyjnego

l.p.	Preferowane formy wypoczynku	% odpowiedzi
1.	Wczasy i wycieczki zagraniczo	51,2
2.	Wypoczynek we własnym domu letniskowym	12,8
3.	Podróż po kraju własnym samochodem z przyczepą campingową	9,6
4.	Wczasy specjalistyczne, np. żeglarskie, hippiczne itp., organizowane przez przedsiębiorstwa i biura turystyczne	6,7
5.	Wczasy w zakładowych ośrodkach wypoczynkowych	6,5
6.	Wczasy w ośrodkach FWP	5,2
7.	Wyjazdy do rodziny, znajomych w kraju	4,2
8.	Inne formy, np. obozy turystyczne	3,8
	R a z e m	100,0

Źródło: Jak w tabeli 1.

W przeciwieństwie do stosunkowo znacznej faktycznej popularności wypoczynku w zakładowych ośrodkach wczasowych oraz w ramach wyjazdów do rodziny, znajomych, w oczekiwany model wypoczynku wymienione formy nie są zbyt cenione przez respondentów. Wynika stąd wniosek, iż utrzymując się od wielu już lat stosunkowo wysokie uczestnictwo mieszkańców miast w wypoczynku w zakładowych ośrodkach wczasowych oraz w wyjazdach do rodziny, znajomych jest w poważnej mierze wynikiem swobodnego przymusu "ekonomicznego". Wymienione bowiem formy spędzania urlopów, wakacji należą do najtańszych, co w sytuacji potęgujących się trudności finansowych dla większości polskich rodzin niejako automatycznie wpływa na wybór wymienionych form spośród wielu innych.

Należy zauważyć, iż znajomość preferencji wypoczynkowych mieszkańców miast może stanowić doskonałą podstawę wyjściową do przewidywań prognostycznych oraz do kształtowania elementów przyszłej strategii rynkowej.

2.1.2. Wyjazdy weekendowe

Różnorodno badania nad wzorami wypoczynku mieszkańców miast w Polsce dowodzą, że wśród wszystkich grup społecznych najbardziej popularny jest tzw. telewizyjno-towarzyski wzorek wypoczynku. Najczęstszą formą spędzania czasu wolnego jest oglądanie programów telewizyjnych, w którym to zajęciu niezależnie od wieku, wykształcenia, zawodu itp. uczestniczy średnio w ciągu doby około 30% ogółu mieszkańców miast. Mimo głoszonych dość często opinii, że telewizja przyczynia się do rozwoju intelektualnego jednostki, do podtrzymywania więzi rodzinnych, do integracji rodziny, nie można zapominać o negatywnych następstwach tej telewizyjnej fobii. Przejawiają się one przede wszystkim w wypieraniu przez telewizję aktywnych form wypoczynku, a także w utrwalaniu i upowszechnianiu w społeczeństwie konsumpcyjnego, biernego modelu spędzania czasu wolnego, opartego na odbiorze gotowych propozycji i treści.

Jak już uprzednio zaznaczyliśmy, upowszechnianie się "konsumpcyjnego" modelu wypoczynku przy jednoczesnych coraz wyższych kosztach uczestnictwa w wypoczynku powodują, że od kilku lat obserwuje się wyraźny spadek uczestnictwa mieszkańców miast w turystyce.

Dotyczy to także kilkudniowych wyjazdów turystycznych w końcu tygodnia, czyli tzw. turystyki weekendowej. Ta forma turystycznego wypoczynku bardzo dynamicznie rozwijała się w latach siedemdziesiątych, natomiast obecnie również przechodzi pewien regres. Świadczy o tym wyniki uzyskane w omawianym badaniu ankietowym pt. "Turystyka -88" - por. tab. 6.

Tabela 6

Uczestnictwo mieszkańców miast w wyjazdach weekendowych w 1988 roku - w zależności od sezonu

Lp.	Częstotliwość wyjazdów	Sezon letni	Pozostała część roku
		% odpowiedzi	
1.	co tydzień	6,4	2,1
2.	raz na dwa tygodnie	5,3	2,6
3.	raz w miesiącu	11,5	7,1
4.	kilka razy w sezonie	19,6	14,8
5.	nie wyjeżdżam w ogóle	48,4	64,6
6.	trudno ocenić	8,3	8,8
R a z e m		100,0	100,0

Źródło: jak w tabeli 1.

Dla porównania w 1987 roku uczestnictwo badanych miejskich gospodarstw panelowych w turystyce weekendowej było znacznie wyższe. I tak w sezonie letnim nie brało udziału w wyjazdach weekendowych 34,1% badanych respondentów, w pozostałych okresach roku - 51%. Analogicznie wskaźniki dla 1988 roku są znacznie wyższe, co pokazują informacje zawarte w tabeli.

Można zatem powiedzieć, iż wskutek pogłębiającej się inflacji w naszym kraju oraz występujących w 1988 roku ograniczeń paliwowych udział ludności miejskiej w wyjazdach weekendowych znacznie zmalał, mimo podejmowanych wysiłków organizacyjno-finansowych. Zastanawiające jest, iż odbywa się to przy jednoczesnym wzroście popularności wypoczynku w pracowniowych ogrodach działkowych oraz na własnych działkach rekreacyjnych. Mimo pozornej sprzeczności obu tych tendencji sytuacja w powyższym względzie jest zrozumiała, jeśli weźmie się pod uwagę fakt, że to dwie wymienione formy spędzania weekendów dotyczą w dalszym ciągu tylko pewnej, niezbyt licznej grupy mieszkańców ośrodków miejskich oraz fakt, iż do końca 1988 roku poważną barierą stanowiły ograniczenia paliwowe /kartki benzynowe/.

Podobnie jak w przypadku wyjazdów turystycznych na urlop, wakacje, również aktywność poszczególnych grup społeczno-zawodowych, dochodowych w zakresie turystyki weekendowej jest dość zróżnicowana. Najbardziej na weekendy poza miejscem stałego zamieszkania wyjeżdżają emeryci i renciści oraz członkowie rodzin robotniczych, najczęściej natomiast - pracownicy inżyniersko-techniczni, rzemieślnicy i urzędnicy.

Wśród rodzin, dla których weekendy to najczęściej odrabianie zaległych prac domowych, np. pranie, sprzątanie itp., dominują rodziny o relatywnie niskich dochodach miesięcznych /do 10000 zł na osobę/. Najczęściej uczestniczą w wyjazdach tego rodzaju członkowie gospodarstw domowych o relatywnie wysokich dochodach miesięcznych /powyżej 20000 zł na osobę/. Jest to w pełni zrozumiałe, jeśli zważy się na fakt, iż w sferze wypoczynku weekendowego

10. 11. 2000

2.2. Aktywność turystyczna mieszkańców wsi w 1988 r.

Analizę aktywności turystycznej respondentów zamieszkałych na terenach wiejskich przeprowadzono analogicznie jak dotyczącą mieszkańców miast. Uwzględniono zatem dwa rodzaje wyjazdów: wyjazdy urlopowo-wakacyjne i wyjazdy weekendowe.

2.2.1 Wyjazdy urlopowo-wakacyjne.

Pod pojęciem tym rozumie się wszelkie nie związane z wykonywaną pracą zawodową wyjazdy ze stałego miejsca zamieszkania na okres nie krótszy niż 7 dni. Wyjazdy te uznano za najważniejszą formę aktywności turystycznej. Omówiono kolejno uczestnictwo ludności w wyjazdach /wskaźnik uczestnictwa w odniesieniu do cech gospodarstwa domowego/, przyczyny nieuczestniczenia oraz kierunki, formy, czas trwania wyjazdów i przesłanki jakimi kierowano się przy ich organizacji.

2.2.1.1 Uczestnictwo ludności wiejskiej w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych.

Stopień uczestnictwa mieszkańców wsi w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych w 1988 roku zaprezentowano w poniższej tabeli. Dla porównania obok aktualnych danych zamieszczono informacje uzyskane w latach poprzednich.

Tabela nr 7

Uczestnictwo wiejskich gospodarstw domowych w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych w latach 1986-1988 /w %/

Wyszczególnienie	L a t a		
	1986	1987	1988
wyjeżdżający członkowie gospod. domowego			
- nikt nie wyjechał	55,3	66,5	70,9
- wszyscy wyjechali	17,5	10,3	11,8
- wyjechały tylko dzieci	10,5	12,4	3,1
- wyjechali niektórzy członkowie	10,7	10,8	14,2

Źródło: Wyniki badań panelowych prowadzonych w Instytucie Turystyki Oddział w Poznaniu, w latach 1986-1988

Z przedstawionych danych wynika jednoznacznie, że podobnie jak w latach poprzednich, w roku 1988 zdecydowana większość ludności wiejskiej nie uczestniczy w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych. Nie jest to sytuacja bynajmniej szokująca zważywszy na przyczyny nie wyjeżdżania, o których będzie mowa w dalszej kolejności. Niepokoić winien natomiast fakt, iż wysoki poziom dezaktywności w wyjazdach utrzymuje się, a nawet wzrasta. Szczególnie istotnym jest zmniejszenie się /o 75,0 % w stosunku do roku 1987 i o 81,2 % w stosunku do roku 1986/ ilości gospodarstw, w których mimo braku aktywności dorosłych członków, dzieci korzystały z wyjazdów wypoczynkowych. Przyjmując, że na decyzję o wyjeździe ma wpływ przede wszystkim sytuacja finansowa gospodarstwa domowego, można przypuszczać, iż ówa wysoce szkodliwa społecznie sytuacja jest wynikiem przerzucenia na dzieci skutków niekorzystnych zmian w relacjach dochodowo-cenowych.

Dodatkowych informacji w tej kwestii dostarcza kolejna tabela. Zawarte w niej dane wskazują, iż w gospodarstwach domowych, w których dochód na osobę nie przekracza 10 tys. zł tempo rezygnacji z wyjazdów urlopowo-wakacyjnych jest szybsze niż w gospodarstwach osiągających dochód powyżej 10 tys. zł na osobę.

Tabela nr 8

Wyjazdy urlopowo-wakacyjne wiejskich gospodarstw domowych
w latach 1986-1988 w zależności od dochodów.

Grupy dochodowe /miesięcznie w złotych na 1 osobę/	Lata	Wyjechał ktokolwiek % gospod. domowych	Nikt nie wyjechał % gospod. domowych
Dochód do 10 tys.	1986	42,2	57,8
	1987	32,0	68,0
	1988	16,2	83,8
Dochód pow. 10 tys.	1986	48,6	51,4
	1987	34,6	65,4
	1988	32,5	67,5

Źródło: Wyniki badań panelowych przeprowadzonych w latach 1986-1988 przez Instytut
Turystyki Oddział w Poznaniu.

Dla tych ostatnich różnica pomiędzy odsetkiem gospodarstw aktywnych turystycznie w roku 1988 a analogicznym w roku 1986, wynosi 0,4 punktów procentowych. Dla gospodarstw niezamożnych /dochód poniżej 10 tys. zł na osobę/ różnica ta wynosi 16,3 punktów procentowych.

Dalszych interesujących danych w omawianej kwestii dostarcza analiza struktury wyjazdów według grup społeczno-zawodowych i wykształcenia "głów" gospodarstw domowych.

Tabela nr 9

Wyjazdy urlopowo-wakacyjne wiejskich gospodarstw domowych w latach
1986-1988 w zależności od zawodu "głowy" gospodarstwa domowego

Zawód "głowy" gospodarstwa domowego	Odsetek gospodarstw domowych, których co najmniej 1 członek wyjechał na wypoczynek, w roku:		
	1986	1987	1988
Robotnik niewykwalifikowany	18,8	17,6	27,3
Robotnik wykwalifikowany	39,3	42,5	30,3
Rzemieślnik	56,3	50,0	42,9
Rolnik	24,2	21,3	11,7
Pracownik inż.-techn.	79,3	70,8	54,1
Nauczyciel	75,0	61,1	77,8
Wolny zawód	42,9	75,0	50,0
Urzędnik, prac. umysłowy	77,3	38,9	44,0
Emeryt, rencista	31,6	19,6	21,1
Nie pracuje zawodowo	58,3	0,0	66,7
Student, uczeń	50,0	0,0	0,0
Inne zawody	64,3	66,7	61,1

Źródło: Jak w tabeli 7

W roku 1988 podobnie jak w latach poprzednich zdecydowanie najniższym stopniem aktywności w zakresie wyjazdów urlopowo-wakacyjnych charakteryzowały się trzy grupy zawodowe: rolnicy, emeryci i renciści oraz robotnicy niewykwalifikowani. Aktywnością największą mogą się pochwycić gospodarstwa domowe, których "głową" jest nauczyciel, osoba nie pracująca zawodowo

/w tym gospodyni domowa/ oraz przedstawiciele tzw. innych zawodów /tzn. częściowo zawodowy żołnierz i milicjant/. W stosunku do lat poprzednich zmniejszył się niepokojąco odsetek osób aktywnych turystycznie grup zawodowych: pracowników inżynieryjno-technicznych i przedstawicieli wolnych zawodów. Jako zdecydowanie negatywną tendencję należy ocenić tempo spadku aktywności turystycznej gospodarstw rolniczych /zmniejszenie o 51,7 % w stosunku do roku 1986 i o 45,1 % do roku 1987/.

Tabela nr 10

Wyjazdy urlopowo-wakacyjne wiejskich gospodarstw domowych w latach 1986-1988
w zależności od wykształcenia "głowy" gospodarstwa domowego.

Wykształcenie	L a t o	Wyjechał ktośkolwiek % gosp.dom.	Nikt nie wyjechał % gosp.dom.
Podstawowe	1986	29,9	70,1
	1987	17,2	82,8
	1988	17,4	82,6
Zawodowe	1986	40,3	59,7
	1987	35,3	64,7
	1988	25,8	74,2
Średnie	1986	63,0	37,0
	1987	51,8	48,2
	1988	44,1	55,9
Wyższe	1986	70,9	29,1
	1987	60,0	40,0
	1988	60,5	39,5

Źródło: Jak w tabeli 7

Analizując wyjazdy urlopowo-wakacyjne rodzin wiejskich w zależności od wykształcenia ich "głów", należy zwrócić uwagę na fakt stabilizacji w tym względzie w przypadku inteligencji wiejskiej oraz ludzi posiadających wykształcenie podstawowe /większość rolników/. W przypadku respondentów posiadających wykształcenie zawodowe w roku 1988 stopień aktywności w zakresie wyjazdów zmniejszył się o 26,9 % w stosunku do roku 1987 i o 36,0 % w porównaniu do roku 1986. Wśród respondentów z wykształceniem średnim wskaźniki te wynosiły odpowiednio: 14,9 % i 30,0 %.

2.2.1.2 Przyczyny braku aktywności w zakresie wyjazdów urlopowo-wakacyjnych.

W dotychczasowych rozważaniach częstym motywem było stwierdzenie o stosunkowo niskiej aktywności mieszkańców wsi w zakresie wyjazdów wypoczynkowych. Skłania to do odrębnego rozpatrzenia przyczyn obecnego stanu rzeczy. W badaniach uwzględniono 10 wariantów odpowiedzi na pytanie o czynniki warunkujące rezygnację z wyjazdów. Wyniki zaprezentowano w tabeli 11

Tabela nr 11

Przyczyny nieuczestniczenia w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych ludności wsi
w latach 1986 - 1988

Wyszczególnienie	Struktura odpowiedzi w %		
	1986	1987	1988
Względy finansowe	31,0	36,0	33,1
Konieczność opieki nad domem i rodziną	11,5	8,1	13,0
Praca w gospodarstwie rolnym	37,5	28,8	27,1
Remont mieszkania	5,0	4,1	2,7
Konieczność podjęcia dodatkowej pracy zarobkowej w czasie urlopu	1,8	0,9	1,4
Nie otrzymałem skierowania na wczasy	1,2	2,9	3,1
Nie miał mi kto zorganizować wypoczynku	3,5	7,4	4,0
Brak urlopu	1,5	2,3	2,7
Nie lubię wyjeżdżać	3,8	0,7	2,8
Inne / w tym choroby/	3,2	8,8	10,1
Razem:	100,0	100,0	100,0

Źródło: Jak w tabeli 7

Przytoczone w tabeli dane wskazują, iż nadal głównymi przyczynami niewyjeżdżania są: względy finansowe, praca w gospodarstwie rolnym i konieczność opieki nad domem. W strukturze odpowiedzi nie zaobserwowano w poszczególnych latach większych zmian. Pewne różnice pomiędzy danymi z lat 1986 i 1987 wynikają z organizacji badań, gdyż w pierwszym roku odpowiedzi udzielały jedynie "głowy" gospodarstw, a w drugim ankietowano także ich pozostałych członków.

Przyczyny rezygnacji z wyjazdów skorelowano z dochodowością gospodarstw i zawodem "głowy" gospodarstwa domowego. Między innymi cechami gospodarstw, a przyczynami nie stwierdzono istotnych zależności. Zestawienia korelacyjne zawarto w dwóch kolejnych tabelach. Pierwsza z nich potwierdza fakt, iż względy finansowe w większym stopniu zmuszają do rezygnacji z wyjazdów urlopowo-wakacyjnych członków gospodarstw najuboższych. Druga z kolei wskazuje, iż dla rolników główną przyczyną braku aktywności w zakresie wyjazdów jest nadal praca w gospodarstwie rolnym. Warto jednak zwrócić uwagę, że w roku 1988 wskazało nań o 8,4 % mniej respondentów rolników, niż w roku poprzednim. Natomiast o 47,8 % zwiększył się odsetek odpowiedzi wskazujących względy finansowe jako główną determinantę decyzji o rezygnacji. Dotyczy to także, choć w mniejszym stopniu, pozostałych grup zawodowych ze środowiska wiejskiego.

Tabela nr 12

Przyczyny nieuczestniczenia w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych ludności wsi w latach 1986-1988 w zależności od dochodów gospodarstwa domowego

Grupy dochodowe	Przyczyny nieuczestniczenia w wyjazdach	Struktura odpowiedzi /w %/		
		L a t a		
		1986	1987	1988
Dochód do 10 tys. zł	Względy finansowe	35,8	41,2	38,8
	Opieka nad domem	12,8	12,4	12,9
	Praca w gospod. rolnym	35,8	31,7	32,2
	Inne	15,6	14,7	15,1
	R a z e m	100,0	100,0	100,0
Dochód pow. 10 tys. zł	Względy finansowe	25,3	30,8	34,2
	Opieka nad domem	9,0	3,8	6,2
	Praca w gospod. rolnym	39,6	25,9	29,5
	Inne	25,2	39,5	28,1
	R a z e m	100,0	100,0	100,0

Źródło: Jak w tabeli 7

Tabela nr 13

Przyczyny nieuczestniczenia w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych ludności wsi w latach 1986-1988 w zależności od zawodu "głowy" gospodarstwa domowego

Grupy zawodowe	Przyczyny nieuczestniczenia w wyjazdach	Odsetek odpowiedzi /w %/		
		L a t a		
		1986	1987	1988
Robotnicy	Względy finansowe	47,8	51,2	54,9
	Opieka nad domem	13,9	11,7	12,1
	Praca w gospod. rolnym	0,0	1,3	0,8
	Inne	38,3	35,8	32,2
	R a z e m	100,0	100,0	100,0
Rolnicy	Względy finansowe	9,2	13,8	20,4
	Opieka nad domem	9,2	6,2	6,3
	Praca w gospod. rolnym	78,3	74,8	68,5
	Inne	3,3	5,2	4,5
	R a z e m	100,0	100,0	100,0
Pracownicy umysłowi	Względy finansowe	41,2	48,0	51,3
	Opieka nad domem	11,8	6,8	1,2
	Praca w gospod. rolnym	23,5	26,4	22,7
	Inne	23,5	18,8	24,8
	R a z e m	100,0	100,0	100,0
Emeryci i renciści	Względy finansowe	30,3	41,4	50,4
	Opieka nad domem	12,1	16,1	15,3
	Praca w gospod. rolnym	24,3	24,8	22,1
	Inne	33,3	17,7	12,1
	R a z e m	100,0	100,0	100,0

Źródło: Jak w tabeli 7

2.2.1.3 Kierunki wyjazdów i formy wypoczynku urlopowo-wakacyjnego.

Na wstępie niniejszych rozważań należy stwierdzić, iż preferencje ludności wsi w zakresie kierunków wyjazdów, czasu trwania wypoczynku, jego sezonowości oraz form cechują się olbrzymią stabilnością. Dlatego zrezygnowano świadomie z konfrontacji wyników badań z roku 1988 z danymi uzyskanymi w latach poprzednich.

Najpopularniejszymi dla wyjazdów wypoczynkowych, jak zwykle, okazały się miesiące letnie /czerwiec, lipiec i sierpień/, w których wyjechało 92,2 % aktywnych turystycznie respondentów.

Dużym tradycjonalizmem charakteryzuje się również czas trwania pobytu związanego z wyjazdem urlopowo-wakacyjnym. W przedziale od 11 do 21 dni pobytu znalazło się 67,2 % odpowiedzi dotyczących czasu trwania wyjazdu. Czas średni wynosi 16 dni.

W obu powyższych kwestiach brak wyraźnych związków otrzymanych danych z cechami gospodarstw domowych. Godnym uwagi jest jedynie fakt, iż w wyjazdach trwających krócej niż 11 dni uczestniczą głównie ludzie młodzi, przeważnie niepracujący. 41,7 % tych wyjazdów przypada na respondentów w wieku niższym niż 25 lat.

Kierunki wyjazdów scharakteryzowano prezentując strukturę odpowiedzi w poniższej tabeli.

Tabela nr 14

Kierunki wyjazdów urlopowo-wakacyjnych wiejskich gospodarstw domowych w roku 1988

Kierunki wyjazdów urlopowo-wakacyjnych	Struktura odpowiedzi w %
Nad morze	24,4
W góry	16,1
Na pojezierze /nad jezioro/	13,5
Za granicę	12,9
Do rodziny, znajomych na wsi	18,4
Do rodziny, znajomych w mieście	14,7
R a z e m	100,0

Źródło: Jak w tabeli 7

Tradycja i przyzwyczajenie powodują, iż w momencie podejmowania decyzji o wyjeździe preferuje się coś znacznie odmiennego od otoczenia - "morze i góry" 40,5 % odpowiedzi, z drugiej strony realia orwellowskiej rzeczywistości zmuszają do korzystania z taniego wypoczynku prowadzącego się do odwiedzin rodziny i znajomych poza miejscem stałego zamieszkania - 33,1 % odpowiedzi.

Za granicę mieszkańcy wsi wyjeżdżają rzadko. 40,0 % wyjeżdżających to uczniowie szkoły średniej lub podstawowej. Potwierdzają to dane o wyjazdach zagranicznych skorelowane z wiekiem i wykształceniem respondentów. I tak wśród odbywających podróże poza kraj 42,6 % badanych nie ukończyło 20 lat, a 37,8 % ma wykształcenie podstawowe. Są to wyniki dość zaskakujące. Kwestia ta godna jest głębszego zbadania. Wsuwanie zbyt daleko idących wniosków wydaje się w tym momencie nieodpowiednie.

Ponieważ najważniejszą grupą społeczno-zawodową na wsi są rolnicy, ciekawe wydają się obierane przez nich kierunki wyjazdów. Rozkład jest tu nieskomplikowany i niezaskakujący. 40,0 % wyjeżdża nad morze, 40,0 % odwiedza rodzinę lub znajomych w mieście, a wreszcie 20,0 % odbywa podróże zagraniczne.

W kolejnej tabeli przedstawiono formy wyjazdów z jakich korzystali respondenci. Najpopularniejszymi okazały się wyjazdy do rodziny lub znajomych - 42,3 % odpowiedzi. W kontekście rozważań o kierunkach wyjazdów należy pamiętać, iż jako forma jest to najcieplejsze, można spędzić urlop nad morzem lub w górach mieszkając u krewnych itp. Na kolejnym miejscu znajdują się wczasy w ośrodkach zakładowych - 12,0 % odpowiedzi oraz obozy i kolonie młodzieżowe 10,9 %. Jak widać formy te nie są tak popularne jak poprzednia.

Tabela nr 15

Formy wyjazdów urlopowo-wakacyjnych wiejskich gospodarstw domowych w roku 1988.

Formy wyjazdów	Struktura odpowiedzi w %
Wczasy w ośrodkach zakładowych	12,6
Wczasy w ośrodkach PWP	1,1
Wczasy w kwaterach prywatnych	2,3
Pobyt na obozach i koloniach młodzieżowych	10,9
Obozy wędrownie	3,7
Wczasy organizowane przez organizacje turystyczne	2,3
Wyjazdy organizowane przez zakłady pracy	2,0
Wczasy lecznicze lub sanatoryjne	3,2
Wyjazdy do rodziny, znajomych na wsi	23,0
Wyjazdy do rodziny, znajomych w mieście	19,3
Wczasy namiotowe, campingowe	5,7
Wczasy w kwaterze prywatnej wynajętej indywidualnie	1,7
Wypoczynek w domku letniskowym	1,4
Wyjazdy zagraniczne organizowane indywidualnie	6,3
Wczasy w ośrodkach zakładowych zakupione indywidualnie	0,0
Wczasy organizowane przez prywatne biuro podróży	1,4
Wędrówka piesza, rowerowa	0,6
Inne	2,5
R A Z E M	100,0

Zródło: Jak w tabeli 7

Wyniki powyższe potwierdzają również fakt utrzymywania się tendencji do korzystania z form indywidualnych, czyli wyjazdów organizowanych bez pośrednictwa zakładów pracy i jednostek wyspecjalizowanych w obsłudze turystów. Tych form dotyczy 60,5 % odpowiedzi respondentów. Wydaje się, iż oprócz wysokich cen oferty wyjazdowej oznacza to jej niedocieranie do potencjalnego klienta na wsi. Wprawdzie nie wynikało to z analizy przyczyn braku aktywności wyjazdowej, ale bardzo ważną z nich jest wciąż niedostateczność, tak w sensie ilościowym jak i jakościowym, kierowanie oferty do odbiorcy, któremu można i powinno się uświadomić istnienie takich potrzeb jak wyjazdy o charakterze wypoczynkowym.

2.2.1.4 Przesłanki skłaniające do wyjazdów urlopowo-wakacyjnych.

Charakterystyka odpowiedzi na pytanie związane z motywami decyzji o podjęciu podróży wydaje się być dość interesująca. Wynika z niej, iż tylko 10,2 % ankietowanych nie jest w stanie określić dlaczego wyjeżdża na wypoczynek. Pozostali respondenci wskazali na konkretne przesłanki, strukturę odpowiedzi zawarto w poniższej tabeli.

Tabela nr 16

Przesłanki wyboru formy wyjazdu urlopowo-wakacyjnego jakimi kierowała się ludność wiejska w roku 1988.

Na co zwracał Pan/-i uwagę przy wyborze formy wypoczynku?	Struktura odpowiedzi w %
Cena skierowania	13,6
Jakość oferowanej usługi	1,1
Atrakcyjność formy	24,5
Odmienność w stosunku do codziennego życia	33,6
Uprzednie korzystanie z tej formy	8,3
Inne	8,7
Trudno ocenić	10,2
R A Z E M	100,0

Jak widać za najdotkliwszą uznali respondenci odmienność w stosunku do codziennego życia. Jest to naturalne w sytuacji pogarszających się warunków egzystencji, braku perspektyw na lepsze życie, postępującej szarżyzacji bytowania. Ludzie poszukują różnych form ucieczki od smutnych realiów, jedną z nich może być wyjazd poza miejsce stałego zamieszkania. Pozwala on zregenerować zdrowie psychiczne, nawet w sytuacji, gdy podróż ma miejsce w granicach kraju. Jak bowiem wiadomo podczas urlopów, wakacji itp. pojawiają się zachowania odmienne od typowych dla danej jednostki w warunkach codzienności. Przykładem może być zmniejszony poziom finansowy. Rolę odmienności doceniają przedstawiciele wszystkich grup wiekowych, jednak szczególnie respondenci, którzy ukończyli 65 lat. Dla nich odmienność stanowi 50,0 % wszystkich wskazanych przesłanek. Jeżeli chodzi o grupy społeczno-zawodowe, to jest ona najważniejsza dla rolników - analogicznie 71,4 % i wynika to z monotennego charakteru ich pracy i wydłużonego jej czasu tak w ciągu dnia jak i tygodnia.

Atrakcyjność formy wyjazdu jest najważniejsza dla ludzi młodych. Respondenci w wieku poniżej 25 lat stanowią 44,0 % osób, które wymieniły ją jako przesłankę podejmowania decyzji o wyjeździe. Osoby w wieku powyżej 50 lat stanowią analogicznie tylko 1,5 %. Jest to struktura tak zrozumiała, jak i optymistyczna uwzględniając warunki życia współczesnej młodzieży.

Mimo tego niepokojem winien napawać fakt, iż tylko 1,1 % wszystkich respondentów zastanawia się przy planowaniu wyjazdu nad jakością oferowanych usług. Wprawdzie nie jest to jednoznacznie z bezkrytycznym podejściem do tej kwestii w czasie realizacji podróży, potwierdza jednakże pesymistyczne wnioski sformułowane przy omawianiu przesłanki "odmienność". Jeżeli mieszkaniec wsi w ogóle decyduje się na wyjazd, to zależy mu najbardziej na urzeczywistnieniu go dla urzeczywistnienia.

Zwraca się również uwagę na ceny, jest to zrozumiałe w kontekście ich poziomu zauszającego przeżycie do rezygnacji z wyjazdu. Ceny są istotne szczególnie dla młodzieży. Respondenci w wieku do 24 lat stanowią 41,7 % wskazujących na poziom cen jako motyw decyzji o wyjeździe.

2.2.2 Wyjazdy weekendowe.

Aktywność turystyczna ludności wiejskiej jest w zakresie wyjazdów sobotnio-niedzielnych znikoma. Wynika to z faktu, iż na wsi zmniejszono się możliwości skrócenia czasu pracy związanego ściśle z rytmemi biologicznymi. Dotyczy to głównie rolników. 72,8 % z nich nie korzysta z weekendów w okresie letnim, a dla pozostałej części roku wskaźnik ten wynosi 76,2 %¹. Jednak pozostała część społeczności wsi nie przejawia w tym względzie dużo większej aktywności - por. tab.

Tabela nr 17

Wyjazdy weekendowe ludności wsi w latach 1986-1988

Częstotliwość wyjazdów weekendowych	Struktura odpowiedzi					
	Sezon Letni			Pozostałe pory roku		
	1986	1987	1988	1986	1987	1988
Co tydzień	1,5	2,0	2,9	0,2	1,9	0,4
Raz na 2 tygodnie	6,4	4,6	2,6	2,4	2,0	1,7
Raz na miesiąc	12,8	9,0	6,9	6,2	4,6	4,5
Kilka razy w sezonie	0,0	0,0	15,7	0,0	0,0	9,5
Trudno ocenić	14,3	23,3	5,8	22,4	30,1	8,2
Brak wyjazdów	65,0	61,1	66,1	67,8	62,0	75,7
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Jak w tab. 11 7

¹ Dane dotyczące roku 1986

W porównaniu z latami poprzednimi dane dotyczące roku 1988 nie wykazują znacznych odchyleń, aczkolwiek nie można nie zauważyć pewnej tendencji spadkowej - ograniczenie liczby wyjazdów weekendowych.

Aktualne badania potwierdziły, iż najaktywniejszymi grupami w zakresie tych wyjazdów są respondenci z wykształceniem wyższym, a w kategorii wieku osoby od 16 do 19 lat. Z tych grup po ok. 50,0 % respondentów wykorzystuje soboty i niedziele na wyjazdy. Wynika to po pierwsze z uświadomienia potrzeb w tym zakresie oraz z większej ilości wolnego czasu.

3. Obciążenie budżetów gospodarstw domowych kosztami uczestnictwa w turystyce

W badaniach nad uczestnictwem ludności w turystyce specjalną uwagę poświęca się zagadnieniu stopnia obciążenia budżetów rodzinnych kosztami uczestnictwa w wyjazdach wypoczynkowych oraz czynnikom, które ów stopień różnicują w poszczególnych typach rodzin¹.

W badaniach panelowych, w każdej ankiecie, respondentom zadawano jest pytanie: Czy tegoroczne wyjazdy urlopowo-wakacyjne były dla Państwa: bardzo dużym - dużym obciążeniem finansowym, nie stanowiły żadnego obciążenia, w zasadzie kosztowały tyle, ile wydaje się w domu, trudno nam ocenić? Pytania takie znalazło się również w ankiecie pt. "Turystyka - 88".

Tabela 18

Stopień obciążenia budżetów rodzinnych kosztami wyjazdów urlopowo-wakacyjnych w 1988 roku.

Stopień obciążenia budżetu gospodarstwa domowego	Odpowiedzi respondentów /w %/	
	miejskich	wiejskich
Bardzo duże obciążenie	12,4	13,1
Duże obciążenie	37,2	42,2
Nie stanowiły żadnego obciążenia	22,7	21,9
W zasadzie kosztowały to wyjazdy tyle, ile normalnie wydaje się w domu	17,4	11,7
Trudno ocenić	10,3	10,9
R a z o m	100,0	100,0

Źródło: jak w tabeli 1.

Aczkolwiek pytania o subiektywną ocenę własnego statusu materialnego niejako z góry zawierają w sobie dość znaczny margines dopuszczalnego błędu oceny, to jednak pozwalają na bliższe poznanie danego zjawiska od strony konsumenta-turysty. Odnosi się to stwierdzenie również do omawianego pytania o stopniu obciążenia budżetu rodzinnego kosztami wyjazdów turystycznych.

Wyniki badania "Turystyka - 88" wskazują, iż dla znacznej części rodzin wyjazdy urlopowo-wakacyjne stanowią obecnie poważny problem finansowy. Dla blisko 50% wyjeżdżających na wypoczynek respondentów miejskich i ponad 55% respondentów zamieszkujących na wsi wyjazdy urlopowo-wakacyjne w 1988 roku wiązały się z bardzo dużym lub dużym obciążeniem ich budżetów rodzinnych.

Należy podkreślić, iż w 1987 roku odsetek rodzin panelowych tulordzących, iż wyjazdy były dla nich bardzo dużym lub dużym obciążeniem finansowym był niższy i wynosił - 40% w przypadku respondentów miejskich i 43% w przypadku wyjeżdżających mieszkańców wsi. Jak zatem widać, w badanej populacji gospodarstw domowych wyjazdy turystyczne z roku na rok stają się coraz poważniejszym problemem finansowym. W przypadku dalszego nasilania się zjawisk inflacyjnych w naszym kraju sytuacja w sferze uczestnictwa ludności w turystyce będzie się pogarszała, mimo coraz większych środków przeznaczonych na dofinansowanie tego uczestnictwa z funduszy społecznych.

¹ Por. m.in. wyniki badań Ośrodka Badania Opinii Publicznej i Studiów Programowych pt. "Wyjazdy wypoczynkowe w 1983 r. w Wypoczynki urlopowe ludzi pracy i członków ich rodzin, Warszawa 1984, Instytut Turystyki, s.190-192.

O tym, że dla coraz większej części polskich rodzin koszty wyjazdów turystycznych stanowią coraz większe obciążenie budżetów rodzinnych, mogą świadczyć wyniki badań z końca lat siedemdziesiątych, z których wynikało, iż w latach 1973-1979 dla około 40% rodzin uczestniczących w turystyce, koszty wyjazdów stanowiły znaczne lub bardzo znaczne obciążenie budżetu rodzinnego¹.

Należy podkreślić, iż w zasadzie rodziny uczestniczące w wyjazdach mniej więcej podobnie oceniają stopień obciążenia swoich budżetów wydatkami na turystykę. Świadczy to o postępującej pauperyzacji społeczeństwa polskiego. Niezależnie od przynależności do określonej grupy społeczno-zawodowej dzisiaj wszyscy odczuwają problemy finansowe, ograniczające wpływające na uczestnictwo w wypoczynku oraz związaną z nim konsumpcję dóbr i usług.

W omawianym badaniu relatywnie największe obciążenie stanowiły koszty wyjazdów urlopowo-wakacyjnych dla gospodarstw domowych robotników niowykwalifikowanych /ok. 61% odpowiedzi/ o bardzo dużym lub dużym obciążeniu budżetów/ oraz emerytów, rencistów /ok. 59% odpowiedzi/. 48-49% rodzin robotników wykwalifikowanych, urzędników, pracowników inżyniersko-technicznych, nauczycieli uważało w 1983 roku, że koszty wypoczynku urlopowo-wakacyjnego stanowiły dla ich budżetów bardzo duże lub duże obciążenie budżetu gospodarstwa.

Niewielkie różnice występują w ocenach gospodarstw domowych, mimo iż ich sytuacja dochodowa jest różna. Natomiast w zależności od liczby dzieci w rodzinie subiektywna ocena stopnia obciążenia budżetów rodzinnych są zróżnicowane. I tak ok. 43% gospodarstw domowych bezdzietnych oceniało, że wydatki na urlop, wakacje były dla ich budżetów bardzo znacznym lub znacznym obciążeniem finansowym, gdy w rodzinach posiadających więcej niż 3 dzieci sytuację swoją tak oceniało ponad 62% respondentów.

W sytuacji potęgujących się trudności materialnych część rodzin występuje o definiowanie swego uczestnictwa w turystyce ze środków zakładowych funduszy społecznych. Są to przede wszystkim rodziny ekonomicznie najsłabsze, wielodzietne, robotników oraz urzędników. Szerzej na ten temat w dalszych częściach niniejszego raportu.

¹ R. Berliniska-Dz. Kowska, S. Bosincki, H. Majewska-Śliwa: Wyjazdy turystyczne ludności Polski w 1985 roku oraz wydatki z nimi związane, Warszawa 1987, Instytut Turystyki, s. 47.

4. Poziom i struktura wydatków urlopowo-wakacyjnych w 1983 roku

Z naszych dotychczasowych rozważań wynika, że podejmowane przez gospodarstwa domowe decyzje o uczestnictwie w wypoczynku turystycznym przejawiają się w określonych pod względem poziomu i struktury wydatkach, skierowanych na zakupy dóbr i usług turystycznych. Należy zwrócić uwagę na racjonalność zachowania się gospodarstw domowych przy podejmowaniu decyzji o udziale w turystyce oraz przy wyborze dóbr i usług zaspokajających potrzeby turystyczne członków tych gospodarstw. W ramach gospodarstwa domowego podejmowane są decyzje uwzględniające zarówno możliwości finansowe rodziny, jak i indywidualne potrzeby turystyczne jego członków. Decyzje te oparte są na rozważaniach różnych możliwości wypoczynku i ich konsekwencji /przede wszystkim finansowych/ dla gospodarstwa, są również efektem określonej hierarchii potrzeb konsumpcyjnych w ogóle.

Ta racjonalność zachowania się gospodarstw domowych w sferze turystyki odzwierciedla się przede wszystkim w przeznaczaniu środków finansowych na takie formy turystyki, które z punktu widzenia gospodarstwa jako całości gwarantują możliwie pełne zaspokojenie potrzeb turystycznych jego członków. Z wieloletnich obserwacji rynkowych wynika, iż są to przeważnie wyjazdy urlopowo-wakacyjne, które z racji swego charakteru /okres trwania, cel/ zapewniają właśnie w znacznym zakresie realizację potrzeb wypoczynkowych członków gospodarstw domowych.

Świadczą o tym wyniki wieloletnich badań nad konsumpcją dóbr i usług turystycznych, z których wynika, iż koszty wyjazdów urlopowo-wakacyjnych stanowią od 70-90% globalnych rocznych wydatków gospodarstw domowych na turystykę¹. Można przyjąć, iż aktualnie wydatki urlopowo-wakacyjne stanowią około 30% rocznych wydatków gospodarstw domowych na turystykę i wypoczynek.

W 1983 roku średni wydatek na 1 wyjeżdżającą na urlop, wakacje osobę wynosił 35,8 tys. złotych.

Tabela 19

Poziom wydatków urlopowo-wakacyjnych w gospodarstwach domowych /na 1 osobę w zł/ - w 1983 r.

Poziom łącznych, rocznych wydatków urlopowo-wakacyjnych gospodarstwa domowego /w zł na 1 osobę/	% gospodarstw domowych
do 10000	27,1
11 - 20000	23,5
21 - 30000	15,2
31 - 40000	11,2
41 - 50000	7,9
50001 i więcej	15,0
Razem	100,0

Źródło: Obliczenia S. Bosniackiego na podstawie wyników ankiety pt. "Turystyka - 88".

Analizując dane przytoczone w tabeli 19 zauważyć można, iż ponad 50% rodzin uczestniczących w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych wydało na nie w 1983 roku do 20 tys. złotych w prze-

¹ Por. S. Bosniacki: Konsumpcja dóbr i usług turystycznych w gospodarstwach domowych, Warszawa 1987, Instytut Turystyki, s.134.

liczeniu na 1 osobę. Są to najczęściej rodziny, których członkowie wyjeżdżali na wypoczynek do rodziny lub znajomych, do zakładowych ośrodków wczasowych oraz wypoczywających na własnej działce pracowniczej lub rekreacyjnej.

Rodziny uczestniczące w bardziej atrakcyjnych formach wypoczynku wydają nań znacznie więcej - powyżej 50 tys. zł na 1 osobę.

Respondenci wiejscy uczestniczący w 1988 roku w wyjazdach najczęściej wydawali na nie do 10000 zł w przeliczeniu na 1 osobę /78,2% ogółu wyjeżdżających rodzin wiejskich/, natomiast mieszkańcy miast około 20000 zł /23,3% ogółu badanych rodzin/. Generalnie rzecz biorąc, miejskie gospodarstwa domowe wydały na wypoczynek urlopowo-wakacyjny w roku 1988 o blisko 85% więcej /w przeliczeniu na 1 osobę/, niż rodziny zamieszkałe na wsi. Przeciętne roczne wydatki na urlopy, wakacje /w przeliczeniu na 1 osobę/ wyniosły w omawianym roku w wiejskich gospodarstwach domowych - 20,7 tys. złotych, zaś w miejskich - 38,1 tys. złotych.

Jak już uprzednio zaznaczono, wybór gospodarstwa domowego w sferze turystyki dotyczy określonego koszyka dóbr i usług. Na wielkość i strukturę tego koszyka wpływa wiele czynników, bezpośrednio związanych z gospodarstwem domowym lub też zewnętrznych, niezależnych od niego /poziom cen, kredyty konsumpcyjne itp./.

W 1988 roku struktura wydatków urlopowo-wakacyjnych badanych gospodarstw domowych była podobna do struktury tych wydatków w latach poprzednich¹. Nadal największą pozycję w ogólnych wydatkach urlopowo-wakacyjnych gospodarstwa domowego - stanowią koszty żywienia. Znaczący udział mają również koszty przejazdów oraz wydatki na zakup dóbr i usług kulturalno-rozrywkowych. Należy w tym miejscu podkreślić, iż wyliczona struktura wydatków uwzględnia również tę ich część, która wchodzi w ogólną kwotę opłat uczestnictwa /a więc koszty żywienia, noclegów, usług kulturalno-rozrywkowych/.

Tabela 20

Struktura wydatków urlopowo-wakacyjnych gospodarstw domowych w 1988 roku.

Op.	Rodzaj wydatków	Gospodarstwa domowe:		
		miejskie	wiejskie	ogółem
1.	Wyżywienie /zakup żywności, usługi gastronomiczne/	36,0	36,8	36,1
2.	Przejazdy /samochodowe, PKS, PKP, inne/	19,5	18,7	19,4
3.	Noclegi	8,9	6,9	8,7
4.	Rozrywki /kino, teatr itp./	12,8	12,9	12,8
5.	Zakup sprzętu sportowo-turystycznego i jego wypożyczenie	5,4	3,5	5,2
6.	Inne dobra i usługi, np. opłaty, usługi lecznicze itp.	17,4	21,2	17,8
	R a z e m	100,0	100,0	100,0

Źródło: jak w tabeli 19.

Porównując strukturę wydatków urlopowo-wakacyjnych z 1988 roku z analogicznymi danymi z przeszłości zauważyć można pewien wzrost udziału wydatków związanych z wyżywieniem /zakupem

¹ Por. S. Dośiacki: Konsumpcja dóbr i usług..., op.cit., s.149.

pem artykułów żywnościowych, usługami żywieniowymi/ w ogólnych wydatkach turystycznych gospodarstwa domowego. W zasadzie nie występują większe różnice między strukturą wydatków urlopowo-wakacyjnych mieszkańców miast i wsi.

Poziom i struktura wydatków urlopowo-wakacyjnych gospodarstw domowych jest wypadkową działania wielu czynników, które w mniejszym lub większym stopniu określają model turystycznego spożycia członków danego gospodarstwa domowego. W 1988 roku nie zanotowano jednak poważniejszego zróżnicowania omawianych struktur. Godny odnotowania jest jedynie fakt, iż gospodarstwa ekonomicznie najsłabsze, wielodzietne, robotnicze większość środków finansowych przeznaczonych na wypoczynek urlopowo-wakacyjny, kierują na zakup artykułów żywnościowych i usług żywieniowych oraz na przejazdy do i z miejsc wypoczynku. Relatywnie niewielkie nakłady przeznaczają natomiast na usługi kulturalno-rozrywkowe oraz zakup i wypożyczanie sprzętu sportowo-turystycznego.

Reasumując można powiedzieć, że aktualny model konsumpcji turystycznej gospodarstwa domowych nie odbiega od modelu ukształtowanego przez kilkadziesiąt powojennych lat.

5. Zakładowe fundusze socjalne jako źródło finansowania uczestnictwa ludności w turystyce w 1988 roku

Od szeregu lat wpływ środków z zakładowych funduszy socjalnych na finansowanie uczestnictwa w turystyce warstw ludności średnio- i niezamożnej jest przedmiotem wielu dyskusji. Trudno bowiem jednoznacznie stwierdzić, czy faktycznie obecny system dofinansowywania, nie- spójny wewnętrznie i odbiegający od założeń ustawowych, zwiększa szanse wyjazdu urlopowego najmniej zamożnym warstwom społeczeństwa. Aby choć częściowo poznać ocenę skuteczności systemu funkcjonowania z.f.s. w sferze turystyki, do ankiety BP-3 wprowadzono pytania dotyczące właśnie tej dziedziny. W pytaniach respondentów byli proszeni o udzielenie informacji dotyczących ewentualnego występowania o dofinansowanie, jego wysokości, czy wreszcie oceny roli środków pochodzących z dofinansowania w ułatwieniu wyjazdu urlopowego.

5.1. Korzystanie z z.f.s. w 1988 roku.

Podobnie jak w roku 1987, podczas badań zwrócono się do respondentów o informacje dotyczące ubiegania się o dofinansowanie oraz ilości wniosków rozpatrzonych pozytywnie.

Tabela nr zawiera dane obrazujące aktualny stopień powszechności występowania dofinansowania do uczestnictwa w wypoczynku urlopowym.

W porównaniu z rokiem ubiegłym¹ zmniejszył się odsetek gospodarstw wiejskich ubiegających się o dofinansowanie z 49,9% do 36% ogółu gospodarstw aktywnych turystycznie. Fakt ten można tłumaczyć tym, iż drugi rok obowiązuje ustawa o zakładowych funduszach socjalnym i mieszkaniowym, która to przewiduje dofinansowanie raz na dwa lata. Można przypuszczać, iż większość chętnych zwróciła się o dofinansowanie w pierwszym roku obowiązywania ustawy. Zatem w roku 1989 można spodziewać się wzrostu ilości ubiegających się o przyznanie dofinansowania do wypoczynku. W przypadku gospodarstw wiejskich odsetek ubiegających się o dofinansowanie w ogólnej liczbie wyjeżdżających nie uległ zmianie.

Należy podkreślić bardzo wysoki poziom pozytywnego załatwiania wniosków o dofinansowanie. W porównaniu z ubiegłym rokiem wzrósł on w gospodarstwach wiejskich z 54,5% aż do 99,0%. Dla gospodarstw miejskich odsetek ten wzrósł z 85,5% do 91,0%.

Tabela 21

Stopień powszechności dofinansowania z z.f.s. wyjazdów urlopowo-wakacyjnych w 1988 roku.

Wyszczególnienie	Odsetek gospodarstw domowych uczestniczących w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych	
	miejskich	wiejskich
Gospodarstwa, które wystąpiły o dofinansowanie	36,0%	32,0%
w tym: gospodarstwa, które otrzymały dofinansowanie	91,0%	99,0%
Gospodarstwa, które nie występowały o dofinansowanie	60,0%	68,0%
Brak danych	4,0%	-
razem	100,0%	100,0%

Źródło: Obliczenia własne autorów na podstawie wyników badań panelowych w 1988 r. - ankieta BP-3.

¹ Import "Turystyka - 86-87", op.cit., s.46

Dofinansowanie winno, wg założeń byłego CKT dotyczyć przede wszystkim rodzin o niskich dochodach i wielodzietnych.

Najczęściej o dofinansowanie na wsi występowały gospodarstwa domowe, w których dochody na osobę wynosiły od 16001 do 18000 złotych na osobę. Z tej grupy dochodowej 63,6% "wyjeżdżających" gospodarstw wystąpiło o dofinansowanie wypoczynku. W miastach o dofinansowanie najczęściej, bo w 46,7% występowały gospodarstwa o dochodach 10001 do 12000 złotych na osobę. Wysokość dofinansowania do wypoczynku urlopowego w zależności od dochodów gospodarstw domowych prezentuje tabela nr 22.

Tabela 22

Wysokość dofinansowania w zależności od dochodów miesięcznych na osobę w rodzinie.

Dochody do 5000 dofinansowanie		5001- 6000	6001- 8000	8001- 10000	10001- 12000	12001- 14000	14001- 16000	16001- 18000	18001- 20000	20001 i więcej
do 10000	0,0	0,0	0,0	100,0	50,0	33,0	60,0	60,0	53,6	59,0
10001-20000	0,0	0,0	100,0	0,0	12,5	33,3	20,0	26,7	35,7	28,0
20001-30000	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	20,0	6,7	7,1	9,0
30001-40000	0,0	0,0	0,0	0,0	37,5	0,0	0,0	6,7	0,0	2,5
40001-50000	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,6	1,0
60001-70000	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5
powyżej 70000	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	33,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Σ	0,0	0,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: jak w tabeli 21.

Drugi czynnik, który winien znacząco wpływać na dofinansowanie wypoczynku - liczba dzieci w gospodarstwie domowym, nie odgrywa natomiast większej roli.

Najczęściej o dofinansowanie występowały rodziny z dwójką dzieci, które przeważały wśród ankietowanych rodzin. Rodziny wielodzietne stosunkowo rzadko występowały o dofinansowanie - fakt ten można tłumaczyć choćby tym, że rodziny wielodzietne rzadziej wyjeżdżają, a jeśli już, to bardzo rzadko wyjeżdżali wszyscy członkowie rodziny.

Tabela 23

Wysokość dofinansowania w zależności od ilości dzieci pozostających na utrzymaniu w gospodarstwie domowym.

Liczba dzieci	0	1	2	3	4	5 i więcej
do 10000	55,1	65,3	56,0	38,5	100,0	0,0
20001-30000	23,2	29,2	29,4	46,2	0,0	0,0
30001-40000	11,6	5,6	9,2	7,7	0,0	0,0
40001-50000	7,2	0,0	3,7	0,0	0,0	0,0
50001-60000	1,4	0,0	0,9	7,2	0,0	0,0
60001-70000	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
powyżej 70000	0,0	0,0	0,9	0,0	0,0	0,0
Σ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0

Źródło: jak w tabeli 21.

5.2. Wysokość dofinansowania uczestnictwa w turystyce ze środków zakładowych funduszy społecznych.

Wskaźnik wzrostu kosztów utrzymania pracowników zatrudnionych w sferze usługowej wyniósł wg danych GUS w ubiegłym roku około 60%¹. Tymczasem średnia wysokość kwoty dofinansowania wzrosła w porównaniu z rokiem 1987 o około 51%. Kwoty te wynosiły odpowiednio: na wsi 11800 zł, w mieście 12400 zł na osobę.

Zatem realna wartość dofinansowania na jedną osobę w porównaniu z rokiem 1987 zmalała.

Wysokość refundacji kosztów wypoczynku na jedną osobę, która otrzymywała dofinansowanie w roku 1988, przedstawia wykres nr 1.

5.3. Ocena aktualnej roli z.f.s. w finansowaniu uczestnictwa w turystyce.

Kolejnym pytaniem zadany respondentom była prośba o ocenę skuteczności funkcjonowania systemu refundacji kosztów wypoczynku.

Jakkolwiek bardzo mały procent respondentów odpowiedział, że dofinansowanie jest zbędne, to wielu z ankietowanych negatywnie oceniło aktualny system dofinansowywania.

Na wsi ponad 15%, a w mieście prawie 25% respondentów uważa, iż środki pochodzące z zakładowych funduszy społecznych są potrzebne, lecz system ich rozdzielnictwa jest wadliwy. Zjawisko to było już sygnalizowane w ubiegłorocznym opracowaniu wyników badań. Z obserwacji poczynionych podczas przeprowadzania badań ankietowych można dodać, iż przeważnie powodem niezadowolenia z systemu przyznawania refundacji jest ograniczona możliwość wyboru rodzaju wypoczynku. Zdaniem większości ankietowanych fakt przyznawania dofinansowania winien być niezależny od rodzaju wypoczynku i instytucji go organizującej.

Tabela 24

Ocena zakładowych funduszy społecznych

Wyszczególnienie	Odsotek odpowiedzi	
	miasto	wieś
1. Gdyby z.f.s. nie było, nie moglibyśmy wyjeżdżać na wakacje	14,54	7,35
2. Jest nam to obojętne, nie korzystamy z nich	15,03	15,63
3. Środki są potrzebne, ale rozdzielane są wadliwie	24,84	15,26
4. Środki z z.f.s. są zbędne	0,64	0,37
5. Trudno określić	35,85	42,65
6. Brak danych	9,10	18,75
Ogółem	100,00	100,00

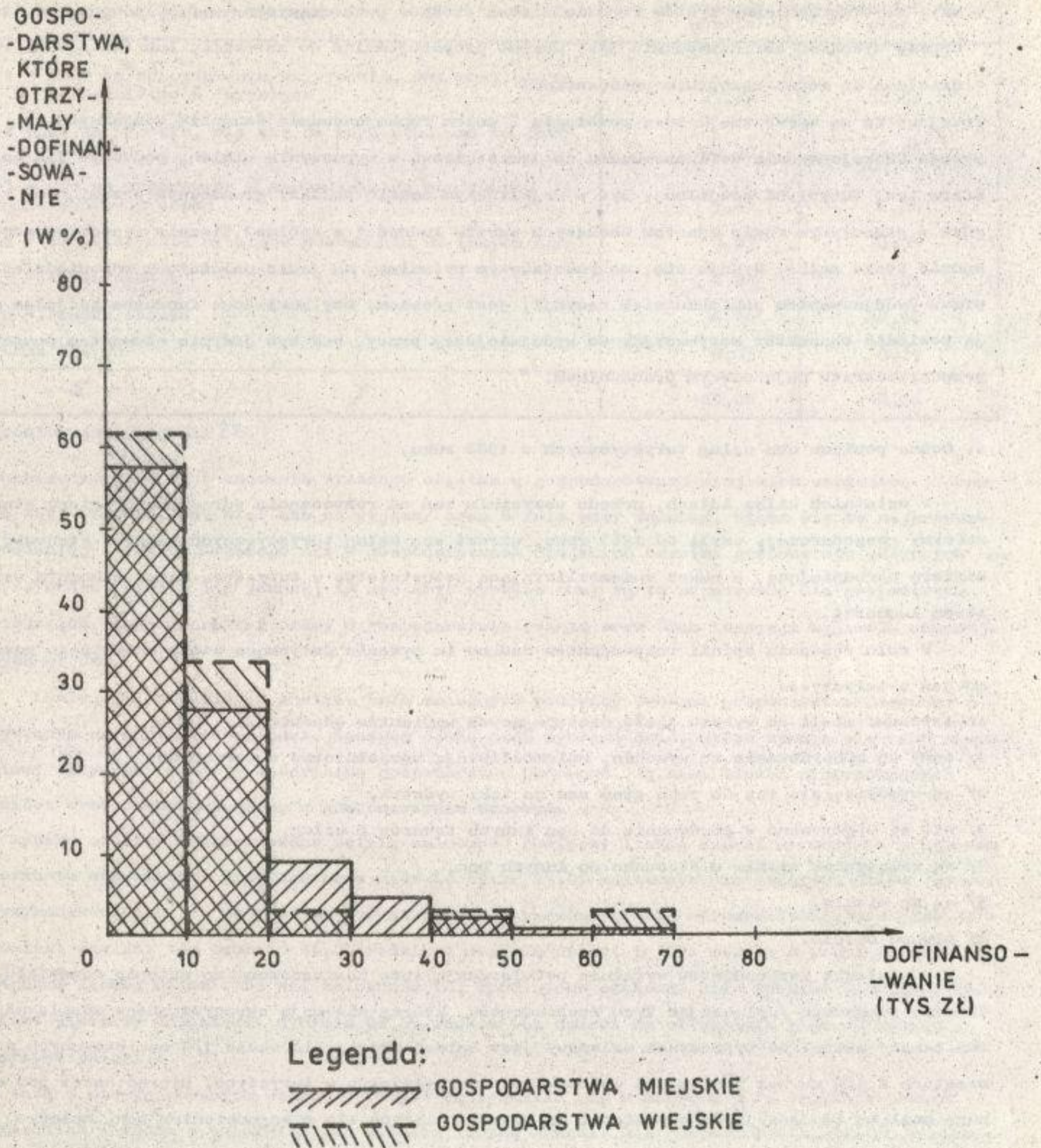
Źródło: jak w tabeli 21.

W tabeli 24 zwraca uwagę dwa razy niższy na wsi odsotek respondentów uznających fundusze społeczne za warunek sine qua non wyjazdów urlopowo-wakacyjnych. Wydaje się, że sytuacja powinna ulec zmianie po zapowiadzianym stworzeniu gminnych funduszy społecznych, których przeznaczeniem ma być m.in. refundacja kosztów wypoczynku rolników.

¹ Komunikat GUS - Rzeczpospolita nr 23 z dn. 27.01.1989, s.1.

WYKRES NR 1

WYSOKOŚĆ DOFINANSOWANIA NA JEDNĄ OSOBĘ
W RODZINIE W GOSPODARSTWACH MIEJSKICH
I WIEJSKICH W 1988 ROKU

Reasumując rozważania o funduszach socjalnych jako źródło dofinansowania uczestnictwa w turystyce, należy stwierdzić, że odczucia społeczne są raczej negatywne. Nie neguje się konieczności istnienia środków na dofinansowanie wypoczynku, lecz zwraca się uwagę na wady obecnego systemu dofinansowania.

Do najczęściej wskazywanych mankamentów należą:

- spadek realnej wartości przyznawanych środków, co spowodowane jest zapewne przede wszystkim malejącymi odpisami dodatkowymi z zysków przedsiębiorstw na z.f.s.
- brak zależności pomiędzy warunkami socjalnymi i materialnymi a wysokością przyznanego dofinansowania
- zły, zbyt mechaniczny system rozdzielnictwa środków pochodzących z z.f.s. powodujący, że częste wysokość dofinansowania jest wprost proporcjonalna do zarobków, lub też środki rozdzielane są równo wszystkim pracownikom.

Przejawy te są sprzeczne z ideą powołania i celem funkcjonowania funduszy socjalnych.

System funkcjonowania dofinansowania do uczestnictwa w wypoczynku winien, podobnie jak cała sfera tzw. turystyki socjalnej, być w najbliższym czasie poddany gruntownym przemianom, gdyż w przeciwnym razie odsetek uboższych warstw ludności w ogólnej liczbie wypoczywających będzie stale malał. Wydaje się, że podstawowym pytaniem, na jakie należałoby odpowiedzieć przed podejmowaniem jakiegokolwiek decyzji, jest problem, czy zakładowe fundusze socjalne mają posiadać charakter motywacyjny do wydajniejszej pracy, czy być jedynie elementem pomocy przedsiębiorstw najuboższym pracownikom.

6. Ocena poziomu cen usług turystycznych w 1988 roku.

W ostatnich kilku latach, przede wszystkim zaś od rozpoczęcia wdrażania drugiego etapu reformy gospodarczej, czyli od 1987 roku, wzrost cen usług turystycznych zaczyna stanowić barierę utrudniającą, a nawet uniemożliwiającą uczestnictwo w turystyce mniej zamożnym warstwom ludności.

W celu zbadania opinii respondentów zadano im pytanie dotyczące oceny aktualnego poziomu cen w turystyce.

Ankietowani mieli do wyboru sześć następujących wariantów odpowiedzi:

- 1/ ceny są zdecydowanie za wysokie, uniemożliwiają uczestnictwo w turystyce,
- 2/ są wysokie, ale raz do roku stać nas na taki wydatek,
- 3/ nie są wygórowane w porównaniu do cen innych towarów i usług,
- 4/ są relatywnie niskie w stosunku do innych cen,
- 5/ są za niskie,
- 6/ trudno ocenić.

Odpowiedzi respondentów wyraźnie potwierdzają tezę zamieszczoną na wstępie rozdziału. Znaczna większość /wyluczając tych respondentów, którzy nie mają sformułowanego zdania na ten temat/ uważa, że wypoczynek urlopowy jest bardzo drogi; dla około 1/4 ankietowanych w miastach i 1/3 na wsi poziom cen uniemożliwia uczestnictwo w turystyce. Biorąc nawet pod uwagę możliwą tendencyjność odpowiedzi na pytania wiążące się z zagadnieniem cen, należy

zauważyć, iż wyjazd na wakacje wiąże się ze sporym obciążeniem budżetu rodzinnego /patrz punkt 4/. Symptomatyczne jest również, że w porównaniu z rokiem ubiegłym wzrosła liczba odpowiedzi wskazujących na zbyt wysokie poziom cen w turystyce w stosunku do możliwości finansowych gospodarstwa domowego.

Ocenę poziomu cen usług turystycznych, dokonaną przez respondentów w gospodarstwach miejskich i wiejskich zawiera tabela nr 25.

Tabela 25

Ocena aktualnego poziomu cen usług turystycznych

Wyszczególnienie	Odpowiedzi respondentów /w %/	
	miasto	wieś
1 - ceny są zdecydowanie za wysokie, uniemożliwiają uczestnictwo w turystyce	25,92	33,56
2 - są za wysokie, ale raz do roku stać nas na taki wydatek	29,20	13,38
3 - nie są wygórowane w porównaniu do cen innych towarów i usług	7,42	4,08
4 - są relatywnie niskie w porównaniu do innych cen	0,03	0,00
5 - są za niskie	0,84	1,81
6 - trudno ocenić	36,24	46,94
brak danych	0,35	0,29
Σ	100,00	100,00

Źródło: jak w tabeli 21.

Znamiennym jest fakt znacznie wyższego odsetka w gospodarstwach wiejskich wariantów 1 /ceny są zbyt wysokie; nie stać nas na wyjazd/ oraz 6 /nie mamy zdania/. Wina się to najprawdopodobniej z faktem niższego niż w gospodarstwach miejskich odsetka gospodarstw aktywnych turystycznie. Wydaje się jednak, iż nie zbyt wysokie ceny są tu przeszkodą dla gospodarstw wiejskich, lecz charakter pracy w gospodarstwie rolnym oraz brak tradycji wyjazdów wakacyjnych na wsi.

Kolejnym przedmiotem analizy była zależność pomiędzy ocenami gospodarstwa domowego a wybranym wariantem odpowiedzi. Spośród ośmiu ocen wybrano dwie, które wydają się mieć zasadniczy wpływ na sytuację materialną gospodarstwa domowego. Są nimi liczba niepracujących dzieci oraz dochód na osobę w gospodarstwie domowym.

W wyniku analizy zaobserwowano ścisłą zależność pomiędzy liczbą dzieci w rodzinie a wyborem wariantu odpowiedzi. Przykładowo w mieście tylko 24,8% małżeństw nie mających dzieci na utrzymaniu uznało, że ceny usług turystycznych stanowią barierę uniemożliwiającą wyjazd, natomiast wariant ten wybrało 46,2% rodzin z czwórką dzieci i 100% rodzin z pięciorgiem i większą liczbą dzieci. Na wsi zależność ta, choć nieco słabsza, była również widoczna. Wariant pierwszy odpowiedzi wybrało 26,8% rodzin bez dzieci na utrzymaniu i 66,7% rodzin z szóstką dzieci.

Z tezą o niwygórowanych cenach w turystyce zgodziło się w mieście 9,2% rodzin z jednym dzieckiem i żadną z czwórką lub większą liczbą dzieci. Dla gospodarstw wiejskich wielkość ta kształtowała się odpowiednio 6,5% rodzin z jednym dzieckiem i, podobnie jak w mieście, żadna rodzina z czwórką lub większą liczbą dzieci.

Z powyższego krótkiego zestawienia wynika wyraźnie, że stale rosnący poziom cen usług turystycznych stał się już barierą uniemożliwiającą wyjazd wczasowo-urlopowy rodzinom wielodzietnym. Jest to zjawisko bardzo niebezpieczne, świadczące m.in. o nieskuteczności systemu dofinansowywania do uczestnictwa w turystyce ze środków Funduszy socjalnych.

Druga cecha gospodarstwa domowego, czyli dochód na osobę w rodzinie, wykazała mniejszy wpływ na ocenę poziomu cen. Rozkład odpowiedzi na poszczególne warianty był bardzo podobny dla wszystkich grup dochodowych. Jedynie odpowiedź na wariant drugi wskazywała wahania w zależności od wysokości dochodów.

Przykładowo wariant drugi /raz do roku stać nas na taki wydatek/ wskazało 6,3% gospodarstw ze średnią dochodem na osobę poniżej 5000zł oraz 18,6% gospodarstw z dochodami 20001 i więcej złotych na osobę.

Rozkład ten był podobny zarówno w gospodarstwach miejskich jak i wiejskich. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy dopatrywać się w możliwym niejednoznacznym określeniu "poziom cen usług turystycznych". Usługą turystyczną jest przecież zarówno skierowanie na wczasy wakacyjne czy FWP, jak i urlop w kraju kapitalistycznym. Ocena poziomu cen zależy wtedy raczej od osiągniętego standardu wypoczynku a nie od dochodu na osobę w rodzinie.

Reasumując rozważania powyższego podrozdziału należy stwierdzić, iż ceny usług turystycznych osiągnęły już w 1983 roku wysokość, która zaczyna w coraz większym stopniu hamować uczestnictwo w turystyce. Jest to skutkiem potęgującej się inflacji powodującej, iż coraz większa ilość środków nabywczych ludności kierowana jest na potrzeby niższego rzędu, natomiast cierpią na tym takie sfery życia jak kultura czy właśnie turystyka i wypoczynek.

7. Ocena jakości usług turystycznych w 1983 roku

W kwestionariuszu ankietowym "Turystyka-83" wprowadzono w 1983 roku dodatkowe pytania dotyczące jakości świadczonych usług. Analizę przeprowadzono jedynie wśród respondentów, którzy w omawianym roku korzystali z usług turystycznych. Należy podkreślić, iż w założeniu zespołu autorskiego analiza powyższa stanowić miała uzupełnienie wyników badań realizowanych metodą testu sytuacji rynkowej, a ściślej mówiąc stanowić miała podstawę do porównań wyników uzyskiwanych w panelu gospodarstw domowych /spojrzenie konsumentów/ oraz w panelu przedsiębiorstw turystycznych /spojrzenie usługodawców/.

7.1. Ocena jakości usług wczasowych

Rok 1983 był, zdaniem respondentów, okresem bardzo wysokiego wzrostu cen usług turystycznych, w tym także usług wczasowych. Prawie 46% ankietowanych, którzy korzystali z usług wczasowych stwierdziło, iż w porównaniu z 1987 rokiem ceny wczasów silnie wzrosły. Dla pełniejszego obrazu można dodać, iż 20,9% respondentów stwierdziło, iż ceny wzrosły umiarkowanie, 5,2% uznało, że nie zmieniły się one na przełomie lat 1987/88. Nikt z respondentów nie zaobserwował spadku cen, co jest raczej sprawą oczywistą, poruszającą jedynie dla statystycznego porządku.

Niestety jednak inflacyjny wzrost cen, z jakim mamy do czynienia, nie pociąga za sobą wzrostu jakości świadczonych usług. Według opinii większości respondentów rynek usług wca-

sowych znajduje się w stanie stagnacji. Spośród korzystających z tych usług prawie 64% uznało, iż ich jakość w 1988 roku w porównaniu z rokiem poprzednim nie zmieniła się. Większość z tej liczby stanowili członkowie z gospodarstw niezaradkowych, w których dochody nie przekraczały 16000zł na osobę. Część ankietowanych zauważyła pewną poprawę jakości usług wczasowych, należy jednak zauważyć, że więcej niż połowa z nich posiadała dochody wyższe od 20000 zł na osobę w rodzinie.

Zbyt wcześnie jest na wysuwanie daleko idących wniosków, lecz może być to przejawem pogłębiania się dysproporcji pomiędzy jakością wypoczynku taniego - dofinansowywanego, a wczasami organizowanymi przez biura podróży, które niestety mogą stać się ze względu na cenę dostępne jedynie dla najlepiej zarabiających. Tendencji tej może zapobiec jedynie gruntowna zmiana systemu funkcjonowania refundacji kosztów wypoczynku, o czym pisano już w punkcie 5. Opinię respondentów na temat jakości usług wczasowych w 1988 roku odzwierciedla poniższa tabela.

Tabela 26

Ocena jakości usług wczasowych w 1988 roku w porównaniu z 1987 rokiem.

Wyszczególnienie	Odssetek odpowiedzi
jakość znacznie poprawiła się	3,9
jakość nieco poprawiła się	21,8
jakość była bez zmian	63,9
jakość nieco pogorszyła się	6,5
jakość znacznie pogorszyła się	3,9
	100,0

Źródło: jak w tabeli 21.

Respondentom zadano również pytania dotyczące jakości innych rodzajów usług turystycznych - usług biur podróży oraz usług hotelarskich. Ocena tych usług poświęcono są kolejne punkty raportu.

7.2. Ocena jakości usług świadczonych przez przedsiębiorstwa turystyczne

Tylko niewielka część osób objętych ankietyzacją /5,6%/ korzystała w minionym roku z usług przedsiębiorstw turystycznych. W przypadku mieszkańców miast wskaźnik ten wynosi 6,8%, natomiast dla respondentów zamieszkujących na wsi 2,7%.

Należy podkreślić, iż w większości przypadków udawano się do ekspozytur biura "Orbis" w celu dokonania rezerwacji i wykupu biletów kolejowych, ewentualnie lotniczych umożliwiających wyjazd za granicę. Korzystano także z pośrednictwa w wizowaniu paszportów. Rzadkością było nabywanie składowań na wczasy i wycieczki, jeżeli - to głównie zagraniczne. Taki stan rzeczy jest wynikiem spadku dochodów realnych ludności, a również wzrostu poziomu kosztów w przedsiębiorstwach. Ten ostatni znajduje odzwierciedlenie w ocenach usług. Ceny te nadal tworzone są na podstawie formuły kosztowej, uniemożliwiającej elastyczne reagowanie na sygnały rynkowe.

Jeżeli chodzi o ocenę sposobu i jakości obsługi klienta przez biura turystyczne, to

54,9% respondentów uznało się za osoby w pełni zadowolone, 34,4% jest tylko częściowo usatysfakcjonowanych, a 10,7% określiło się jako wyraźnie niezadowolonych^x. Dla respondentów miejskich i wiejskich struktura odpowiedzi jest bardzo zbliżona. Niezadowolenie z obsługi wynikało przede wszystkim ze skomplikowanej procedury nabywania wspomnianych wyżej biletów. Chodzi tu o konieczność długiego, często nocnego oczekiwania w kolejkach, ograniczoną ilość wydawanych "numerków" oraz powolną obsługę pojedynczego klienta. Jest to efekt braku postulowanych od dawna zmian organizacyjnych w tej kwestii, przede wszystkim jednak niezastosowania techniki elektronicznej.

W porównaniu z rokiem 1937 sposób obsługi klienta pozostał, zdaniem 81,8% respondentów, na niezmienionym poziomie, 9,3% ankietowanych zaobserwowało zmiany na lepsze w tym względzie, a 8,9% odnotowało pogorszenie się jakości obsługi.

Nie korzystają z usług przedsiębiorstw turystycznych uczniowie i robotnicy niewykwalifikowani. W kwestii kategorii wiekowych problem oalkowitego niekorzystania odnosi się do osób w wieku poniżej 20 lat. Jeżeli chodzi o wykształcenie, to odsetek korzystających maleje wraz ze zmniejszaniem się jego poziomu. Respondenci z wykształceniem wyższym w 19,7% odwiedzili ekspozytury biur podróży, z podstawowym - w 3,1%. Klienci przedsiębiorstw turystycznych rekrutują się z kręgów pracowników rzemiosła, oświaty oraz studentów. W ramach poszczególnych grup zawodowych z usług biur podróży korzystało odpowiednio 20,5%, 16,7% i 16,4% respondentów. Uwzględniając wiek klientów należy odnotować fakt, iż najaktywniejszymi w tej kwestii grupami wiekowymi były: grupa respondentów w wieku od 20 do 24 lat - 33,3% osób z tej grupy korzystało z usług biur podróży oraz od 60 do 64 lat - analogicznie 21,1%.

7.3. Ocena jakości usług hotelarskich

Z usług hoteli w roku 1988 korzystało 9,0% respondentów. Dla mieszkańców miast wskaźnik ten wynosi 11,0%, dla osób zamieszkujących na wsi - 2,9%.

W większości przypadków korzystano z usług gastronomicznych, rzadko z noclegowych. Wynika to z faktu, iż większość lokali gastronomicznych w PRL, o względnie wysokim standardzie, związana jest z obiektami hotelarskimi. Z drugiej strony poziom cen usług noclegowych jest tak wysoki, że większość obywateli nie wykorzystuje bazy hotelowej do celów turystyczno-wypoczynkowych. Problem ten nie jest zresztą nowy. W Polsce powojennej relatywnie wysokie ceny wykorzeniły tradycję nocowania w hotelach w czasie podróży turystycznych. Jest rzeczą powszechnie wiadomą, iż klientami tych obiektów są w większości: obcokrajowcy, rodzimi ludzie interesu /szeroko rozumianego/ i tzw. delegacjusze.

51,4% korzystających z usług hoteli jest częściowo zadowolonych z obsługi, 33,6% pozostaje w pełni usatysfakcjonowanych, a 15,0% uznaje się za w pełni niezadowolonych. Wynika to z częstego obniżania standardu nie znajdującego odzwierciedlenia w obniżce cen z tego tytułu oraz nieodpowiedniego, w stosunku do cen, poziomu obsługi w restauracjach i kawiarniach. Najczęstszymi bywalcami hoteli są rzemieślnicy /35,9% odpowiedzi w tej grupie/, i przedstawiciele innych zawodów, głównie milicjanci i wojskowi /analogicznie 27,9%/. Z badań wynika, że na przeciwnym biegunie /osoby nie korzystające w ogóle z usług hoteli/ są re-

^x Wskaźniki procentowe dotyczące rozmachni szczegółowych obliczono przy założeniu, że 100,0% stanowią ci respondenci, którzy korzystali z usług biur podróży i hoteli.

botnicy niewykwalifikowani, osoby nie pracujące zawodowo /w tym gospodynie domowe/, uczniowie i studenci. Ta ostatnia grupa może budzić pewne wątpliwości, gdyż wydaje się, że w środowiskach uniwersyteckich młodzież jest częstym gościem w hotelowej gastronomii.

Lp.		Nazwa		Lp.		Nazwa	
1.		Kuchnia		1.		Kuchnia	
2.		Bar		2.		Bar	
3.		Kuchnia		3.		Kuchnia	
4.		Kuchnia		4.		Kuchnia	
5.		Kuchnia		5.		Kuchnia	
6.		Kuchnia		6.		Kuchnia	
7.		Kuchnia		7.		Kuchnia	
8.		Kuchnia		8.		Kuchnia	
9.		Kuchnia		9.		Kuchnia	
10.		Kuchnia		10.		Kuchnia	
11.		Kuchnia		11.		Kuchnia	
12.		Kuchnia		12.		Kuchnia	
13.		Kuchnia		13.		Kuchnia	
14.		Kuchnia		14.		Kuchnia	
15.		Kuchnia		15.		Kuchnia	
16.		Kuchnia		16.		Kuchnia	
17.		Kuchnia		17.		Kuchnia	
18.		Kuchnia		18.		Kuchnia	
19.		Kuchnia		19.		Kuchnia	
20.		Kuchnia		20.		Kuchnia	
21.		Kuchnia		21.		Kuchnia	
22.		Kuchnia		22.		Kuchnia	
23.		Kuchnia		23.		Kuchnia	
24.		Kuchnia		24.		Kuchnia	
25.		Kuchnia		25.		Kuchnia	
26.		Kuchnia		26.		Kuchnia	
27.		Kuchnia		27.		Kuchnia	
28.		Kuchnia		28.		Kuchnia	
29.		Kuchnia		29.		Kuchnia	
30.		Kuchnia		30.		Kuchnia	
31.		Kuchnia		31.		Kuchnia	
32.		Kuchnia		32.		Kuchnia	
33.		Kuchnia		33.		Kuchnia	
34.		Kuchnia		34.		Kuchnia	
35.		Kuchnia		35.		Kuchnia	
36.		Kuchnia		36.		Kuchnia	
37.		Kuchnia		37.		Kuchnia	
38.		Kuchnia		38.		Kuchnia	
39.		Kuchnia		39.		Kuchnia	
40.		Kuchnia		40.		Kuchnia	
41.		Kuchnia		41.		Kuchnia	
42.		Kuchnia		42.		Kuchnia	
43.		Kuchnia		43.		Kuchnia	
44.		Kuchnia		44.		Kuchnia	
45.		Kuchnia		45.		Kuchnia	
46.		Kuchnia		46.		Kuchnia	
47.		Kuchnia		47.		Kuchnia	
48.		Kuchnia		48.		Kuchnia	
49.		Kuchnia		49.		Kuchnia	
50.		Kuchnia		50.		Kuchnia	
51.		Kuchnia		51.		Kuchnia	
52.		Kuchnia		52.		Kuchnia	
53.		Kuchnia		53.		Kuchnia	
54.		Kuchnia		54.		Kuchnia	
55.		Kuchnia		55.		Kuchnia	
56.		Kuchnia		56.		Kuchnia	
57.		Kuchnia		57.		Kuchnia	
58.		Kuchnia		58.		Kuchnia	
59.		Kuchnia		59.		Kuchnia	
60.		Kuchnia		60.		Kuchnia	
61.		Kuchnia		61.		Kuchnia	
62.		Kuchnia		62.		Kuchnia	
63.		Kuchnia		63.		Kuchnia	
64.		Kuchnia		64.		Kuchnia	
65.		Kuchnia		65.		Kuchnia	
66.		Kuchnia		66.		Kuchnia	
67.		Kuchnia		67.		Kuchnia	
68.		Kuchnia		68.		Kuchnia	
69.		Kuchnia		69.		Kuchnia	
70.		Kuchnia		70.		Kuchnia	
71.		Kuchnia		71.		Kuchnia	
72.		Kuchnia		72.		Kuchnia	
73.		Kuchnia		73.		Kuchnia	
74.		Kuchnia		74.		Kuchnia	
75.		Kuchnia		75.		Kuchnia	
76.		Kuchnia		76.		Kuchnia	
77.		Kuchnia		77.		Kuchnia	
78.		Kuchnia		78.		Kuchnia	
79.		Kuchnia		79.		Kuchnia	
80.		Kuchnia		80.		Kuchnia	
81.		Kuchnia		81.		Kuchnia	
82.		Kuchnia		82.		Kuchnia	
83.		Kuchnia		83.		Kuchnia	
84.		Kuchnia		84.		Kuchnia	
85.		Kuchnia		85.		Kuchnia	
86.		Kuchnia		86.		Kuchnia	
87.		Kuchnia		87.		Kuchnia	
88.		Kuchnia		88.		Kuchnia	
89.		Kuchnia		89.		Kuchnia	
90.		Kuchnia		90.		Kuchnia	
91.		Kuchnia		91.		Kuchnia	
92.		Kuchnia		92.		Kuchnia	
93.		Kuchnia		93.		Kuchnia	
94.		Kuchnia		94.		Kuchnia	
95.		Kuchnia		95.		Kuchnia	
96.		Kuchnia		96.		Kuchnia	
97.		Kuchnia		97.		Kuchnia	
98.		Kuchnia		98.		Kuchnia	
99.		Kuchnia		99.		Kuchnia	
100.		Kuchnia		100.		Kuchnia	

Instytut Turystyki
Oddział w Poznaniu
ul. Ratajczaka 44
61-728 Poznań

Załącznik nr 1

--	--	--	--	--

numer gospodarstwa domowego

--	--

województwa

--	--

miejsce zamieszkania

ANKIETA PANELOWA na temat
" TURYSTYKA - 88 "

3

Szanowni Państwo !

Instytut Turystyki Oddział w Poznaniu pragnie podziękować Państwu za udzielenie odpowiedzi na dotychczasowe ankiety oraz za gotowość uczestniczenia Państwa w naszych badaniach panelowych .

Zwracamy się ponownie do Państwa z prośbą o udzielenie odpowiedzi naszemu ankietatorowi na zawarte w niniejszej ankiecie pytania. Odpowiedzi Państwa będą wykorzystane wyłącznie do celów naukowych i będą podstawą opracowania raportu o stanie polskiej turystyki i wypoczynku.

1. Każdego roku wielu spośród nas wyjeżdża na wypoczynek /np.urlop,wakacje/ poza miejsce swego stałego zamieszkania. Prosimy podać, czy w 1988 r. członkowie Waszej rodziny korzystali z wypoczynku turystycznego poza miejscem stałego zamieszkania /minimum 7-dniowego/. Prosimy o podanie, kto z członków rodziny wyjechał, dokąd, na jak długo i z jakich form turystyki korzystał ?

Charakterystyka	osoby wyjeżdżające					
	1 osoba	2 osoba	3 osoba	4 osoba	5 osoba	6 osoba
Płeć						
Wiek						
Wykształcenie						
Zawód						
Dokąd wyjechano						
Na jak długo						
Forma wyjazdu						
Okres wyjazdu /miesiąc/						

2. Jeżeli członkowie Państwa rodziny nie wyjechali w 1988 r. na wypoczynek /trwający minimum 7 dni/, to dlaczego ?

Lp.	Przyczyny nieuczestniczenia w wyjazdach	osoby nie wyjeżdżające					
		1 osoba	2 osoba	3 osoba	4 osoba	5 osoba	6 osoba
1.	Względy finansowe /brak pieniędzy/						
2.	Konieczność opieki nad domem, rodziną						
3.	Praca w gospodarstwie rolnym						
4.	Prace remontowe w mieszkaniu np. malowanie						
5.	Konieczność podjęcia dodatkowej pracy zarobkowej w czasie urlopu						
6.	Nie otrzymałem/am/ skierowania na wczasy						
7.	Nie miał kto zorganizować wypoczynku						
8.	Brak urlopu						
9.	Podeszły wiek, choreba						
10.	Choreba bliskiej osoby						
11.	Nie lubię wyjeżdżać z domu						
12.	Inne/wpisać jakie/						
							
							

3. Wyjazdy na urlop lub na wakacje wiążą się dla każdej rodziny z koniecznością poniesienia określonych nakładów finansowych, niekiedy dość poważnych. Czy tegoroczne wyjazdy urlopowo-wakacyjne były dla Państwa: (1) b. dużym obciążeniem finansowym; (2) dużym obciążeniem; (3) nie stanowiły żadnego obciążenia; (4) w zasadzie kosztowały nas tyle ile normalnie wydaje się w domu; (5) trudno nam ocenić.

4. Ile łącznie wydaliście Państwo na tegoroczne wyjazdy urlopowo-wakacyjne/wraz z wydatkami poprzedzającymi wyjazd i z nim związanymi np. zakup namiotu, sprzętu narciarskiego itp. / :
..... w złotych

5. Jaką część tej kwoty przeznaczycie Państwo na poszczególne dobra i usługi/prosimy podać w procentach / :

- na wyżywienie /zakup żywności, usługi gastronomiczne itp./
- na przejazdy /samochodem, koleją, autobusem/
- na noclegi /w hotelach, motelach itp./
- na rozrywki /kino, teatr, imprezy estradowe itp./
- na zakup sprzętu sportowo-turystycznego i jego wypożyczenie
- inne dobra i usługi

Jeśli wykupiliście Państwo skierowania na wczasy w państwowym lub spółdzielczym biurze podróży, w zakładowym ośrodku wypoczynkowym lub FWP, to jaki był koszt tego skierowania w złotych i dla ilu osób przeznaczono było to skierowanie prosimy wpisać

6. Czy w 1988 r. korzystaliście Państwo z ulgowych skierowań wczasowych np. zakładowych ośrodkach wczasowych: (1) - tak, (2) - nie

7. Czy przy organizowaniu tegorocznych wyjazdów urlopowo-wakacyjnych występowała Państwo o ich dofinansowanie z zakładowego funduszu socjalnego lub innych źródeł: (1) - tak, (2) - nie

8. Jeśli otrzymaliście Państwo takie dofinansowanie, to ile ono wyniosło/prosimy wpisać/ łącznie dla całej rodziny

9. Jak Państwo oceniacie rolę aktualną zakładowych funduszy socjalnych w finansowaniu uczestnictwa w turystyce: (1) gdyby ich nie było, nie moglibyśmy wyjeżdżać na wakacje; (2) jest nam to obojętne, nie korzystamy z nich; (3) są potrzebne, ale środki rozdzielane są wadliwie; (4) są zbędne; (5) trudno ocenić.

10. Oprócz wyjazdów urlopowo-wakacyjnych wiele rodzin uczestniczy w kilkudniowych wyjazdach weekendowych poza miejsce zamieszkania. Prosimy o podanie jak często Pan/i/ z tego typu wyjazdów korzysta w ciągu roku:

Częstotliwość wyjazdów	Głowa gospodarstwa domowego	2 osoba	3 osoba	4 osoba	5 osoba	6 osoba
w sezonie letnim						
w pozostałych porach roku						

11. Każdy z nas wyjeżdżając na urlop kieruje się przy wyborze formy wypoczynku określonymi przesłankami. Jeśli wyjeżdżacie Państwo w tym roku na urlop, wakacje, to co braliście Państwo pod uwagę:

Przesłanki, którymi kierowały się poszczególne osoby przy wyborze formy wypoczynku					
głowa gospod. domowego	2 osoba	3 osoba	4 osoba	5 osoba	6 osoba

12. Prosimy zastanowić się i odpowiedzieć, jak oceniacie Państwo obecny poziom usług turystycznych. (1) są zdecydowanie za wysokie, uniemożliwiające uczestnictwo w turystyce; (2) są wysokie, ale raz do roku stać nas na taki wydatek; (3) nie są wygórowane w porównaniu do cen innych towarów i usług; (4) są relatywnie niskie w stosunku do innych cen; (5) są za niskie; (6) trudno ocenić.

13. Pragniemy zapytać teraz, z jakich form wypoczynku turystycznego korzystalibyście Państwo, gdybyście dysponowali odpowiednimi środkami pieniężnymi oraz gdyby była pełna możliwość wyboru wypoczynku /prosimy o wpisanie w tabeli poniżej/:

głowa gospod. domowego	2 osoba	3 osoba	4 osoba	5 osoba	6 osoba

A teraz prosimy Państwa o podanie kilku danych o Państwa rodzinie :

Charakterystyka członków gospod. domowego	1-głowa gospodarstwa	2-współ-mążonek/ka/	3 osoba	4 osoba	5 osoba	6 osoba
Płeć						
Wiek						
Wykształcenie						
Zawód wykonywany						

liczba osób w gospodarstwie domowym : (1) - 1 osoba; (2) - 2 osoby; (3) - 3 osoby; (4) - 4 osoby; (5) - 5 osób; (6) - 6 osób i więcej

Liczba dzieci w gospodarstwie domowym /wpisać wszystkie dzieci pozostające na utrzymaniu-uczące się lub studiujące/

Liczba osób pracujących zawodowo /wpisać/

Dochody miesięczne w Państwa gospodarstwie /łącznie - płace, zasiłki, renty, emerytury, stypendia, premie, dochody z gospodarstwa rolnego - w przeliczeniu na 1 osobę w złotych/;

(1) - do 5000 zł; (2) - 5001-6000 zł; (3) - 6001-8000 zł; (4) - 8001-10000 zł;
(5) - 10001-12000 zł; (6) - 12001-14000 zł; (7) - 14001-16000 zł; (8) - 16001-18000 zł;
(9) - 18001-20000 zł; (10) - 20001 i więcej

Wielkość gospodarstwa rolnego /tylko w przypadku ,gdy respondent jest właścicielem lub dzierżawcą/ : (1) do 5 ha; (2) - 5-10 ha; (3) - 11-15 ha; (4) - 16-20 ha; (5) - 21-30 ha; (6) - powyżej 30 ha.

Powierzchnia użytkowa zajmowanego przez gospodarstwo domowe /wpisać w m²/

Liczba izb mieszkalnych /wpisać/

Czy mieszkanie wyposażone jest w :

- wodociąg	(1) - tak	(2) - nie	
- ustęp	(1) - tak	(2) - nie	
- łazienkę	(1) - tak	(2) - nie	
- gaz	(1) - tak	(2) - nie	
- centr.ogrzew.	(1) - tak	(2) - nie	

Imię i nazwisko głowy gospodarstwa /wpisać pismem drukowanym/

.....

Dokładny adres : miejscowość ul.

nr domu nr mieszkania kod pocztowy

Serdecznie dziękujemy za udzielenie odpowiedzi na pytania

NR WOJEW.

NR GOSI. DOM.

1. Jak zdaniem Państwa zmieniły się w porównaniu z poprzednim rokiem ceny : (1) - silnie wzrosły; (2) - wzrosły umiarkowanie; (3) - pozostały bez zmian; (4) - nieco spadły; (5) - silnie spadły; (6) - trudno określić .
 a/ za usługi świadczone przez biura turystyczne
 b/ za wczasy
 c/ za usługi gastronomiczne
 d/ za usługi hotelarskie
2. Czy jakość usług wczasowych w bieżącym roku w porównaniu z poprzednim rokiem :
 (1) - znacznie poprawiła się; (2) - nieco poprawiła się; (3) - była bez zmian; (4) - nieco pogorszyła się; (5) - znacznie pogorszyła się ☐
3. Jeżeli jakość usług wczasowych pogorszyła się to proszę podać jakie wystąpiły największe mankamenty

4. Czy w ciągu ostatniego półrocza korzystał Pan/i/ z usług ekspozytury biura turystycznego :
 (1) - nie ; (2) - tak /jakiego/ ☐
5. Jeżeli korzystał Pan/i/ z usług biura turystycznego to proszę podać jakich usług to dotyczyło :
6. Jak ocenia Pan/i/ sposób i jakość obsługi Pana/i/ przez biuro turystyczne :
 (1) - jestem w pełni zadowolony, bez zastrzeżeń; (2) - jestem tylko częściowo zadowolony; (3) - jestem w pełni niezadowolony; (4) - nie korzystałem z usług biura . ☐
7. Jeżeli jest Pan/i/ niezadowolony ze sposobu obsługi przez biuro turystyczne to jakie ma Pan/i/ zasadnicze zastrzeżenia /wpisać/

8. Czy jakość obsługi przez biura podróży w bieżącym roku w porównaniu z ubiegłym : (1) znacznie pogorszyła się; (2) nieco pogorszyła się; (3) była na tym samym poziomie; (4) nieco się poprawiła; (5) znacznie się poprawiła; (6) trudno określić . ☐
9. Czy w ciągu ostatniego pół roku korzystał Pan/i/ z usług noclegowych, gastronomicznych, hotelu, pensjonatu, zajazdu itp. (1) nie , (2) tak - /jakich/ ☐
10. Jeżeli korzystał Pan/i/ z usług hoteli, to czy jest Pan/i/ z nich : (1) w pełni zadowolony; (2) częściowo zadowolony; (3) w pełni niezadowolony; (4) nie korzystałem . ☐
11. Jeżeli jest Pan/i/ niezadowolony z usług hotelowych - noclegowych hoteli , to jakie ma Pan/i/ zasadnicze zastrzeżenia /wpisać/

6643

[100-]